

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2019 30 stp
Fakultet for landskap og samfunn

Hva kjennetegner norske kommuner som gjør det godt både på kulturindeksen og bostedsattraktivitetsindeksen?

Jørgen Kaupang-Marthinsen
By- og regionplanlegging

INNHOLDFORTEGNELSE

FORORD	s. 3
SAMMENDRAG	s. 4
ABSTRACT	s. 5
KAPITTEL 1	
1.0 Introduksjon	s. 7
1.1 Kulturindeksen og bostedsattraktivitet	s. 8
1.1.1 Kulturindeksen	s. 8
1.1.2 Bostedsattraktivitetsindeksen	s. 11
KAPITTEL 2	
2.0 Metode	s. 14
2.1 Litteraturstudie	s. 14
2.2 Kvantitativ metode	s. 15
2.3 Case	s. 16
KAPITTEL 3	
3.0 Litteraturstudie	s. 18
3.1 Kultur og stedsutvikling	s. 18
3.2 Kulturbruk- og brukere	s. 19
3.3 Kultur og attraktivitet	s. 20
KAPITTEL 4	
4.0 Resultater	s. 24
4.1 Regresjonsanalyse	s. 24
KAPITTEL 5	
5.0 Case	s. 28
5.1 Overordnet	s. 28
5.2 Fokuskommuner	s. 34
KAPITTEL 6	
6.0 Diskusjon	s. 54
6.1 Kulturtilbud og bostedsattraktivitet	s. 54
6.2 Geografi og strukturelle forhold	s. 55
6.3 Befolkning	s. 56
6.4 Kulturtilbud	s. 57
KAPITTEL 7	
7.0 Konklusjon	s. 63
LITTERATURLISTE	s. 64

FORORD

Denne oppgaven markerer slutten på et 4,5 år langt eventyr i høyere utdanning, der de siste 2,5 årene har vært tilbragt som by- og regionalplanleggingsstudent ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. Et eventyr som har bydd på spennende diskusjoner, interessante problemstillinger, en utfordring eller to, nye bekjentskap og vennskap, faglig spennende utfordringer, men aller viktigst et eventyr som nå ser ut til å ende godt med denne oppgaven som siste punktum.

«Kultur til folket» liker jeg å si, både på fest og til hverdags. For det er de små øyeblikkene der vi i fellesskap opplever noe nytt, lærer noe nytt eller samles om noe vanskelig som gjør at vi mennesker fylle byene og stedene våre med liv. Et dynamisk, levende sted har i mine øyne vært et sted der jeg lett kan oppsøke nye inntrykk – og derfor ble det veldig naturlig for meg å se nærmere på norske kommuner som tiltrekker seg folk og som har et godt kulturtilbud.

Jeg må rette en stor takk til Telemarksforskning, spesielt ved Knut Vareide og Solveig Svardal. Uten våre innledende samtaler, våre diskusjoner og Telemarksforsknings indekser og utførelse av regresjonsanalysen hadde det aldri blitt noen oppgave. Takk!

Min veileder, Harpa Stefansdottir, har holdt ut med meg og kommet med gode, konstruktive og ærlige tilbakemeldinger som har løftet oppgaven. Igjennom høsten har vi klart å samle tråder, spisse teksten og fått landet oppgaven og sørget for at jeg elegant har kommet meg i mål med utdanningen. Takk!

Vetle, Ingeborg, Henriette, Heidi, Helga, Marte, Arne. Dere vet godt hvem dere er og hvor mye der har betyd for studietiden min på NMBU. Tusen takk!

En god latter forlenger faktisk livet og det skal vi ikke undervurdere.

Så helt sist, takk til alle dere ut som ler av og med meg – og jeg har virkelig ingen planer om å signere fra meg all kreativitet (dere som ler, dere vet).

Jørgen Kaupang-Marthinsen

SAMMENDRAG

Norske kommuner higer etter å være attraktive, og i sin streben etter å tiltrekke seg nye mennesker og frisk kapital benytter ofte norske kommuner seg av en markedsføringsstrategi med utgangspunkt i kulturtilbud. Det er en opplest og vedtatt «sannhet» at norske kommuner med mye kulturtilbud tiltrekker seg nye mennesker.

Forskere fra Telemarksforskning på sin side finner ingen holdepunkter for at kulturtilbud påvirker et steds attraktivitet. Det er altså en aldri så liten uoverensstemmelse mellom kommunenes strategier og forskningen.

Likevel er det jo flere norske kommuner som både er attraktive og som har mye kulturtilbud. Disse kommunene har ikke tidligere blitt funnet frem til eller vært analysert. Knut Vareide ved Telemarkforskning har vært svært hjelpelig i å utføre en regresjonsanalyse som har resultert i en rangering av norske kommuner, der man har krysskoblet kulturindeksen og bostedsattraktivitetsindeksen fra Telemarksforskning. Dette har aldri blitt gjort tidligere og er således en ny rangering av norske kommuner. Det er denne nye rangeringen som har vært oppgavens utgangspunkt.

Basert på den nye rangeringen har jeg valgt meg ut noen norske kommuner – fokuskommuner som jeg har valgt å kalle de– Bø i Telemark, Hamar, Kongsberg og Kristiansand. Målet har vært å identifisere noen fellestrekk og kjennetegn ved de norske kommunene som er «suksesskommuner» når vi samlet ser på kulturtilbud og bostedsattraktivitet.

Jeg har identifisert tre hovedpunkter som er viktig å merke seg; geografisk plassering, utdanningsnivå i befolkningen og variasjon i kulturtilbudet. Dette igjen kan være til stor hjelp for andre kommuner som ønsker å følge opp sine egne strategier, tanker og ideer om en attraktiv kommune med utgangspunkt i kulturtilbudet.

ABSTRACT

Norwegian municipalities strive to be attractive, meaning attracting new citizens and fresh capital, often displaying or show casing themselves as municipalities that are focusing on cultural activities. There is a general (popular) understanding that having more cultural activities is the key to a attractive municipality or place.

Scientists from Telemarkforskning have on the other hand found no evidence in their research that having a municipality with a lot of cultural activities is the same as having an attractive municipality. Therefore we have a disagreement between the general (popular) understanding and scientific research.

Despite the disagreement, some Norwegian municipalities are indeed attractive and have a lot of cultural activities. These municipalities have not been ranked or analysed before. Knut Vareide, a researcher at Telemarkforskning, has been very helpful in performing a regression analysis for this thesis, combining 'kulturindeksen' and 'bostedsattraktivitetsindeksen' into a new ranking of Norwegian municipalities. This new ranking of the municipalities has been the basis for this thesis.

Based on the new ranking, I have chosen to study some of the municipalities - which I have named "fokuskommuner" - Bø i Telemark, Hamar, Kongsberg and Kristiansand. The goal has been to identify some common features and characteristics in these "successful municipalities" when looking at the attractiveness and amount of cultural activities - combined.

I have identified three main points which are interesting: geographical location, level of education of the citizens in the municipalities and the variation in the cultural activities. Getting knowledge about these three factors could therefore be helpful for other municipalities in their strive to achieve an attractive and culturally rich municipality.

1.0 INTRODUKSJON

I en verden der tid er blitt mangelvare og utviklingen går rivende fort – står kampen for kommunetilværelsen høyt på agendaen. Norske kommuner har i de siste tiårene trukket frem sitt fremste våpen i kampen om innbyggerne; fokus på kulturtilbud som attraktivitetsfaktor.

I forskningen (Telemarksforskning, 2011) slås det fast at det ikke finnes en sammenheng mellom mengden av kulturtilbud og stedets bostedsattraktivitet. Vi har altså en konflikt, kommunen på sin side som bruker «kulturtilbudskortet» for alt det er verdt, og forskningen som viser til at det ikke nødvendigvis har en slik effekt kommunene ønsker. Likevel er det noen norske kommuner som er bostedsattraktive, altså attraktive steder justert for forventet arbeidsplassvekst, og har et stort kulturtilbud målt per innbygger etter kulturindeksen (se kapittel 1.1.1)– og det er disse kommunene jeg skal rette søkelyset mot.

Hvorfor skrive om disse «suksesskommunene»? Jo, nettopp fordi man ikke tidligere har sett på hva som kjennetegner de kommunene som er både bostedsattraktive og har en mengde kulturtilbud. Det man vet er at norske kommuner higer etter å være attraktive, og de nevner ofte kulturtilbud som et tiltak for å øke sin egen attraktivitet, men de sier svært lite om hvorfor dette er lurt, eller om det fungerer for sin kommune. Det jeg skal se nærmere på er jo hva slags kommuner disse «suksesskommunen» er, og på den måten gi et bedre bilde til øvrige kommuner om faktorer de kanskje bør se nærmere på i arbeidet med attraktivitet, gjennom kultur.

Jeg skal belyse mer hva slags kulturtilbud som finnes og hva slags kulturtilbud disse kommunene som lykkes satser på, og i dette se det opp imot befolkning og alder. I en tid der vi slår sammen kommuner, sentraliserer velferdstilbud- og tjenester og opplever at stadig flere av trekker mot de største byene vil det være mange kommuner som vil ønske å være attraktive.

Jeg har i denne oppgaven fått laget et helt nytt datasett som aldri før har vært vist eller diskutert – nemlig en krysskobling av **kulturindeksen** – som rangere norske kommuner med utgangspunkt i kulturtilbud pr innbygger – og **bostedsattraktivitetsindeksen**, rangering av norske kommuner når vi ser på attraktivitet justert for forventet arbeidsplassvekst. I denne oppgaven vil jeg derfor se på noen norske kommuner som har klart det alle ønsker – å være attraktiv, med kulturtilbud som utgangspunkt.

For å forstå oppgaven og problematikken skal jeg først introdusere indeksene som er grunnlaget for oppgaven. I metodekapittelet vil jeg redegjøre for hvordan jeg har jobbet med oppgaven, en blandet metode av litteraturstudie, kvantitativ metode og case. Deretter vil jeg presentere litteraturstudiet etterfulgt av resultatet av regresjonsanalysen. Etter resultatkapittelet skal jeg se nærmere på casestudie før jeg til slutt i diskusjonsdelen knytter jeg de overliggende kapitlene sammen og avslutter med en kort konklusjon.

1.1 Kulturindeksen og bostedsattraktivitet

I dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på hva kulturindeksen er, hva den legger vekt på og hvordan den er utformet. Videre vil jeg se på bostedsattraktivitetsindeksen, eller barometeret om du vil, og forklare denne på en enkel måte.

Det er essensielt for å forstå hva slags kulturtilbud det er snakk om, og hva slags attraktivitet som kan være forklaringen på rangeringene i de to indeksene.

1.1.1 Kulturindeksen

Målet med kulturindeksen er å kunne si noe om det reelle eller faktiske kulturtilbudet og den faktiske bruken av kulturtilbudet i en norsk kommune. Telemarksforskning med tilholdssted i Bø i Telemark har utviklet denne indeksen, i samarbeid med norske kommuner (kulturindeksen.no, 2018).

Selve indeksen består av 10 ulike kategorier, med 38 delindikatorer. Disse 10 kategoriene er i indeksen vektet like mye, mens delindikatorene er vektet ulikt. Det vil med andre ord være slik at de 10 kategoriene er like mye verdt i det store bildet, mens eksempelvis kunstneritetthet blir vektet mer enn tildelinger fra Statens kunstnerstipend eller at en kulturskole er vektet mer enn den kulturelle skolesekken (kulturindeksen.no, 2018)

Selve analysen som Telemarksforskning har gjort er en multippel regresjonsanalyse, der de strukturelle variablene (utdanningsnivå, befolkningsstørrelse, urbanisering, besøksnæringer, universitet og høgskole, kommunale utgifter og kulturhus) er sett opp imot de 38 delindikatorene.

Jeg kunne selvsagt greiet ut om de ulike metodiske fremgangsmåter som Telemarksforskning har utført, og diskutert variabler og annet, som hvordan kulturindeksen faktisk er laget statistisk og metodisk – jeg ser på dette som lite hensiktsmessig eller relevant når hele grunntanken for oppgaven er at alle og enhver skal kunne forstå den. For denne oppgaven anser jeg det rett og slett ikke spesielt relevant, det er mye mer relevant å fokusere på og være bevisst over hvilke kategorier og delindikatorer som ligger til grunn i denne oppgaven. Hva kulturindeksen faktisk tar for seg, ikke hvordan den tar det for seg.

*Nedenfor er Kulturindeksen illustrert
Tekst: Kulturindeksen.no
Illustrasjon: egen*

KATEGORI	KILDE	VEKTING
1 KUNSTNERE		
1a Forfattere	-DNE, Dramatikerforbundet, NBU og Norsk oversetterforening	2%
1b Musikere og komponister	-Creo, Folkeorg, Gramart, NOPA, Norsk Jazzforum og Norsk komponistforening	2%
1c Scenekunstnere	-Norsk Filmforbund, Norsk Skuespillerforbund, Norske dansekunstnere og Norske filmregissører	2%
1d Visuelle kunstnere	-FFF, Grafil, NIL, Norske billedkunstnere, Norske husflidshåndverkere, Norske kunsthåndverkere og UKS	2%
1e Tildelinger fra Statens kunstnerstipend	-Statens kunstnerstipend	2%
2 KULTURARBEIDERE		
2a Sysselsatte innen kunstnerisk produksjon	SSB sin sysselsettingsstatistikk (SN2007)	3,3%
2b Sysselsatte innen kulutformidling	SSB sin sysselsettingsstatistikk (SN2007)	3,3%
2c Sysselsatte i media	SSB sin sysselsettingsstatistikk (SN2007)	3,3%
3 MUSEUM		
3a Besøksstall, totalt	Norsk kulturråd	3,3%
3b Besøksstall, betalende	Norsk kulturråd	3,3%
3c Utstillinger og arrangementer	Norsk kulturråd	3,3%
4 MUSIKK		
4a Antall konserter billettselskap	-Ticketmaster, Billettportalen, TicketCo, eBillett, Hoopla, Aurora, Ringbillett, Linticket og Tikkio	5%
4b Billettinntekter for konserter billettselskaper	-Ticketmaster, Billettportalen, TicketCo, eBillett, Hoopla, Aurora, Ringbillett, Linticket og Tikkio	5%
5 KINO		
5a Antall fremvisninger totalt	KOSTRA/SSB	2,5%
5b Antall kinobesøk totalt	KOSTRA/SSB	2,5%
5c Mangfold filmframvisninger	KOSTRA/SSB	2,5%
5d Mangfold kinobesøk	KOSTRA/SSB	2,5%
6 BIBLIOTEK		
6a Totalt utlån fra folkebibliotek (alle medier)	Folkebibliotekstatistikk fra Nasjonalbiblioteket	2,5%
6b Antall besøk i folkebibliotek	KOSTRA/SSB	2,5%
6c Voksne aktive lånere	Folkebibliotekstatistikk fra Nasjonalbiblioteket	2,5%
6d Antall deltagere på arrangement i folkebibliotekene	Folkebibliotekstatistikk fra Nasjonalbiblioteket	2,5%

7 SCENEKUNST

7a Antall teaterforestillinger	NTO statistikk + tilsendte lister fra regionteatre	3,3%
7b Teaterpublikum	NTO statistikk + tilsendte lister fra regionteatre	3,3%
7c Antall danseforestillinger	Danseinformasjon	3,3%

8 KULTUR FOR BARN

KULTURSKOLE		7,5%
8a Antall årstimer totalt i kulturskolen	GSI	2,5%
8b Bredden i kulturskoletilbudet	GSI	2,5%
8c Antall elever fra kommunen i kulturskole	KOSTRA/SSB	2,5%
DEN KULTURELLE SKOLESEKKEN		2,5%
8d Antall DKS-besøk	DKS-sekretariatet	1,25%
8e Bredden i DKS-tilbudet	DKS-sekretariatet	1,25%

9 SENTRALE TILDELINGER

9a Kulturfondtildelinger + tilskudd over statsbudsjett	Norsk kulturråd	3,3%
9b Tildelinger Frifond	Frifond	3,3%
9c Tildelinger Riksantikvaren	Norsk kulturminnefond	3,3%

10 FRIVILLIGHET

10a Mva.-refusjon siste tre år	Lotteri- og stiftelsestilsynet	2,50%
10b Antall korpsmedlemmer	Norges musikkorps forbund og Korpsnett	1,25%
10c Antall historielagmedlemmer	Landslaget for historielag	1,25%
10d Antall kormedlemmer	Norsk sangerforbund, Norges Korforbund, Norsk sangerforum, Ung i Kor og KOSTRA	1,25%
10e Antall husflidsmedlemmer	Norges husflidlag	1,25%
10f Deltagere i voksenopplæring	VOX, nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk	1,25%
10g Antall kunstforeningsmedlemmer	Norsk kunstforeninger	1,25%

Som man tydelig ser er indeksen delt opp i 10 hovedkategorier, og man får her et inntrykk av de ulike underkategoriernes vektning. Man får også et inntrykk fra hvor de ulike kategoriene får sine rapporteringer fra og man får derfor også en stor forståelse av hva som er med i indeksen, og hva som ikke er med.

1.1.2 Bostedsattraktivitet - attraktivitetsbarometeret

Det som uten tvil er det mest interessante i forhold til attraktivitet er at man i attraktivitetsindeksen til Telemarksforskning har mulighet til å isolere bort arbeidsplasser, så det man sitter igjen med som bostedsattraktivitet er; steder som trekker til seg flere innflyttere enn arbeidsplassveksten skulle tilsi (Attraktivitetsbarometeret, 2010).

Nettopp det er veldig relevant for oppgaven; at man kan justere for forventet arbeidsplassvekst, og deretter finne frem til norske kommuner som gjør det godt når man isolert sett ser på bostedsattraktivitet. På den måten har man snevret inn attraktivitetsbegrepet betraktelig, men det er likevel stort og omfatter mye – men det er altså viktig å presisere at datasettene er justert for en forventet arbeidsplassveksten.

Når Telemarksforskning har sett nærmere på forklaringer til bostedsattraktivitet går jo dette rett inn i hjertet av oppgaven – og er det noen fellestrekk som de fant den gangen i 2010, som jeg nå ser på de 10 norske kommunene som de siste 5 årene i snitt har vært best på både bostedsattraktivitet og kulturtilbud - (A-kommunene, se kapittel 2.2).

Det man skal være litt obs på når man ser på bostedsattraktivitet er små kommuner. Små kommuner har en tendens til å få store utslag når det er små endringer (Attraktivitetsbarometeret, 2010), med andre ord et par ekstra innflyttere kan gjøre at kommunen fremstår veldig mye mer attraktiv enn hva den reelt kanskje er. Det er også slik at man ser at kommuner i tilknytning til en større by, kommer godt ut på bostedsattraktivitet, spesielt rundt de største byene.

Et annet moment fra attraktivitetsbarometeret fra 2010, er at man i flere tilfeller ikke kan slå fast hvilken vei attraktiviteten gjelder. Altså; man vet ikke om det flytter flere folk til et sted fordi det er attraktivt eller om det flytter folk til et sted så det blir attraktivt. Det er i flere tilfeller vanskelig å slå fast hvilken vei denne attraktiviteten går. Enkelte steder blir mer attraktive, men man vet rett og slett ikke om det for eksempel er at det er kulturtilbud som sørger for en større innflytting enn det burde vært, eller om denne innflyttingen skaper mer kulturtilbud – det er som skrevet vanskelig å se hvilken vei sammenhengen går (Attraktivitetsbarometeret, 2010).

Interessant er det at barometeret peker på et godt integrert bo- og arbeidsmarked. Kommuner som er en del av noe større en kun seg selv, viser seg i dette barometeret altså å være konsekvent mer attraktive enn kommuner som ikke er en del av et større bo – og arbeidsmarked (Attraktivitetsbarometeret, 2010), noe som kanskje ikke er helt utenkelig gitt at mange ønsker å bo tilgjengelig, men distansert fra arbeidsplass. Det pekes også på at større steder er mer attraktive enn mindre steder (Attraktivitetsbarometeret, 2010). Det som likevel er enda mer interessant er at den peker på at kommuner med sterke tettstedssentra, eller regionssentra er vel så attraktive som de største byene.

Selve barometeret er en oversikt over de norske kommunene som med alle de ulike faktorene som er nevnt i barometeret kommer best ut. Det viktigste er likevel å vite og forstå at bostedsattraktivitet er attraktivitet når man justerer for arbeidsplasser. Altså kommuner det flytter «unormalt mange» til, for å si det enkelt. Så har jeg plukket ut de mest relevante funnene her, men barometeret er mer sammensatt enn det jeg trekker frem. Barometere er det som ligger bak selve indeksen - rangeringen av norske kommuner som er bostedsattraktive.

Kort sagt er bostedsattraktivitet i min oppgave:

«Avvik fra forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst i egen kommune, arbeidsplassvekst i kommuner som det pendles til, arbeidsmarkedsintegrasjon (pendlingsmuligheter) og størrelse (innbyggertall).

Du kan si at bostedsattraktiviteten måler om nettoflyttingen er høy eller lav ut fra arbeidsplassvekst, størrelse og lokalisering» Knut Vareide, Telemarksforskning, mailkorrespondanse.

2

2.0 METODE

I denne oppgaven, som tar utgangspunkt i de to overnevnte indeksene i kapittel 1, har jeg valgt en blandet metode for å belyse og besvare problemstillingen på en best mulig måte. Hver methodedel har prøvd å svare på et underspørsmål i forbindelse med problemstillingen.

Ved bruk av litteraturstudie har jeg forsøkt å gjøre en kartlegging av tematikk som går igjen i forbindelse med indeksene, nemlig kultur, kulturtilbud og attraktivitet. Ved å se på mer indeksene, og en mer kvantitativ metode, har jeg prøvd å finne svar på hvilke kommuner som er interessante i lys av oppgaven og til slutt ved å bruke casestudie som metode har jeg kunnet svare på om det er noen fellestrekk av kommunene – både overordnet og litt mer i fokus.

Problemstilling:

Hva kjennetegner norske kommuner som gjør det godt både på kulturindeksen og bostedsattraktivitetsindeksen?

- Hva vet vi om tematikken per dags dato?
- Hvilke norske kommuner gjelder dette?
- Er det noen fellestrekk ved kommunene?

2.1 Litteraturstudie

Hensikten med å gjennomføre en litteraturstudie har vært å danne seg en oversikt over hva som tidligere er blitt skrevet om tematikk omkring indeksene, som kultur, kulturtilbud og attraktivitet – og dermed også sette oppgaven i en større sammenheng.

En litteraturstudie er slik jeg har anvendt det en systematisk gjennomgang og presentasjon av relevante momenter i dokumenter som vil være relevante for oppgaven. Som Ingeborg Støren (2013, s.16) skriver:

«I en litteraturstudie er det litteraturen du studerer, altså det som er undersøkt og skrevet om virkeligheten (empiren) av artikkelforfatterene»

Og det er nettopp det jeg har gjort - lest igjennom en hel rekke dokumenter, trukket ut essensen av hvordan de ulike dokumentene fremstiller sin virkelighet og samlet de i denne oppgaven. Og dermed kunne presentere en bred sammenfatting av relevante dokument.

I søkeprosessen ved å finne frem til de relevante dokumentene har jeg i alle hovedsak fokusert på søkeord som «kultur», «kulturbruk», «bostedsattraktivitet», «stedsutvikling» og «attraktivitet». Igjennom dette har jeg opplevet å finne frem til de mest relevante dokumenter, og styrt unna dokumenter eller annen litteratur som er litt på siden av oppgaven. I prosessen med å finne litteratur har jeg søkt på flere språk, men benyttet meg av – og presenterer i oppgaven – nordiske dokumenter som omhandler tematikken.

Litteraturstudien hjelper til å sette oppgaven i en større sammenheng, samtidig som det vil belyse tematikk omkring oppgaven. Målet har altså vært å få en større forståelse for tematikk knyttet til indeksene.

2.2 Kvantitativ metode

Hensikten med å anvende kvantitativ metode – altså arbeid med tallmateriale (snl.no, 2019a) – er å kunne få en oversikt over hvilke kommuner som vil være relevante i denne oppgaven. Kvantitativ metode kommer i mange former og fasonger, men de har alle til felles at man ønsker å analysere noe av større mengde, eksempelvis norske kommuner.

I denne oppgaven har jeg benyttet meg av den mest vanlige formen for kvantitativ analyse (snl.no, 2019a), regresjonsanalyse. Regresjonsanalysen er utført av Knut Vareide på Telemarksforskning. Formålet med regresjonsanalysen var å komme frem til en gruppering av norske kommuner når man krysskobler de to indeksene – kulturindeksen og bostedsattraktivitetsindeksen.

Materiale som foreligger til grunn for analysen, er data som Telemarksforskning har. Kulturindeksen er en rangering av norske kommuner etter hvor godt kulturtilbud det er i kommunen pr innbygger. Denne indeksen er gjengitt tidligere i oppgaven, og der ser man også vektingen av ulike faktorer og hvor tallene kommer fra. Bostedsattraktivitetsindeksen er på tilsvarende måte en rangering av norske kommuner utfra en modell med ulike faktorer som Telemarksforskning har.

Det er som sagt Knut Vareide ved Telemarksforskning som har gjort selve operasjonen av analysen. Ved å krysskoble de to indeksene som forelå – fikk vi ut et nytt datasett. Og det er med utgangspunkt i dette datasettet oppgaven bygges rundt. Det som ble gjort var å finne ytterpunktene i regresjonsanalysen, i de fire hjørnene av analysen, og disse hjørnene ble de fire overordnede grupperingene av norske kommuner som ble slik:

- A) høyt rangert på kulturindeksen og bostedsattraktivitet
- B) høyt rangert på kulturindeksen, men lavt rangert på bostedsattraktivitet
- C) lavt rangert på kulturindeksen, men høyt rangert på bostedsattraktivitet
- D) lavt rangert på kulturindeksen og bostedsattraktivitet

Denne grupperingen av kommunene vil i kapittel 4 og 5 bli brukt igjen.

Det som er viktig å nevne i forbindelse med regresjonsanalysen og det nye datasettet er at det er i tidsperioden 2014-2018. Dette er gjort for å unngå at enkelte topp- eller bunnår for enkelte norske kommuner skal påvirke datasettet. Det gir datasettet litt ekstra tyngde, i den forstand at det er over et tidsintervall på 5 år og ikke bare et tverrsnitt i tiden.

Målet med å utføre en regresjonsanalyse har altså vært å få på det rene hvilke kommuner det vil være relevant og interessant å se nærmere på i forbindelse med denne oppgaven.

2.3 Case

Den siste metoden som inngår i denne oppgaven er case. Hensikten med å bruke case som metode var å bli bedre kjent med de norske kommunene – både overordnet og mer i dybden. På mange måter kunne dette sikkert ha blitt gjort mer som en komparativ studie, men jeg har likevel funnet ut at case-studier er det som beskriver hva jeg har gjort best – ettersom jeg har sett på hver kommune for seg selv, og ikke i stor grad opp imot hverandre.

I denne oppgaven er case-studien to-trinns. Det vil si at jeg i første omgang så overordnet på de fire grupperingene av kommuner. Faktorene som er brukt til å se nærmere på er faktorer fra attraktivitetsbarometeret – eller indeksen. Ved å se overordnet på de ulike grupperingene kunne man få en litt bedre forståelse av de ulike kommunegrupperingene A-D. I denne runden av utvelgelsen av kommunene ble det gjort med bakgrunn i det nye datasettet, altså krysskoblingen, og da trekke ut de kommunene som lå nærmest hvert hjørne i analysen, se kapittel 4, 4.1 Regresjonsanalysen.

Ved å sammenligne kommunene med utgangspunkt i tall fra SSB (Statistisk Sentralbyrå) fikk jeg et mest mulig objektivt og likt utgangspunkt for å se på de ulike case-grupperingene. Formålet med å se overordnet på grupperingene var for å belyse ulikheter og likheter mellom de fire grupperingene av kommunen, A-D.

I neste omgang i to-trinnsstudien så jeg nærmere på 4 av de 10 kommunene i gruppering (A) som “gjorde det godt på kulturindeksen og bostedsattraktivitet». Det som ble gjort i forbindelse med utvelgelsen av de 4 kommunene var at jeg fant de som på ulik skala kunne minne om hverandre. Skala i forbindelse med to ting; størrelse og innbyggertall. Det ble derfor gjort en vurdering på hvilke kommuner som skulle bli sett nærmere på – og valget falt ned på Bø i Telemark, Kongsberg, Hamar og Kristiansand – kommunene jeg omtaler som fokuskommuner.

I disse fokuskommunene så jeg nærmere på historisk situasjon og nåsituasjon, kulturtilbud og kommenterte på utviklingen i kulturindeksen og til slutt så jeg på befolkningsutvikling de siste fem årene (2014-2018). Formålet var å bli bedre kjent med kommunene og prøve å finne noen likheter i ulik skala.

I arbeidet med fokuskommunene har jeg ved å bruke kommuneplanens samfunnsdel i de fire kommunene klart å finne et mest mulig likt utgangspunkt for å beskrive og presentere fakta, samt at jeg har benyttet meg av tilsvarende kilder i de respektive kommunene – eksempelvis ved å søke via kulturhusene, kommunens hjemmeside og da den nevnte samfunnsdelen.

Målet med å bruke case som metode har vært å dypdykke i to omganger, først et lite dykk ned i en overordnet presentasjon av grupperingene av kommunene fra det nye datasettet og deretter et dypere dykk i 4 norske kommuner som i denne oppgaven kommer godt ut – altså scorer totalt sett godt når man krysskobler de to indeksene.

3.0 LITTERATURSTUDIE

I denne delen skal jeg se litt nærmere på forholdet mellom kultur og attraktivitet. Ved å gå igjennom relevante dokumenter knyttet til tema vil jeg herunder belyse kultur, kulturtilbud, attraktivitet og stedsutvikling. Under vil jeg derfor overordnet tematisk plassere de ulike dokumentene som er tatt med i tre tema– kultur og stedsutvikling, kulturbruk og kulturbrukere, samt kultur og attraktivitet. Temaene overlapper hverandre noe, men er skilt for å trekke frem hovedtematikken.

3.1 Kultur og stedsutvikling

Katja Lindqvist (2015) diskuterer og tar for seg begrepet «new urban politics». I dette ligger det som Lindqvist (2015) påpeker et ønske om å gjøre en plass, et sted eller en by mer attraktiv. Attraktivitet i den form at man ønsker å en økonomisk vekst, altså nye tilflyttere eller besøkende. Lindqvist (2015) trekker frem at kommunal utvikling er et redskap for å oppnå politiske målsettinger, og at man mer og mer ser at kommunene søker seg mot en «new urban politics» form – i den forstand at de 'rebrander' eller bygger et image for byene.

«New urban politics» vil da komme i uttrykk som gentrifisering, eksempelvis et tidligere industriområde som blir gjort om til boligformål alé Vulkan i Oslo. I denne oppgaven er det nok mer relevant det som blir sagt om kulturtilbud. Ved å markedsføre seg som kultursteder eller ved sin kulturarv, søker de å bygge opp en større attraktivitet (Lindqvist, 2015). Og man ser at det som tidligere var kulturpolitikk – altså kommunens ansvar for kulturtilbud – gjerne blir brukt mer aktivt i stedsutviklingen enn tidligere (Lindqvist, 2015). I norsk sammenheng kan man her peke på kommunale tilbud som kulturskole eller infrastruktur som kulturhus.

Det som er veldig relevant i forhold til denne oppgaven er at Lindqvist trekker frem Trip og Romein, der de sier noe som har en stor overførbar verdi; nettopp at kulturdrevet stedsutvikling ikke er forankret i forskning, men basert på en tanke eller idé om at kulturtilbud er noe som vil øke attraktiviteten (Trip og Romein, 2013, referert i Lindqvist 2015).

Lindqvist (2015) har i sin oppgave sett på hvordan kommunene i henholdsvis Helsingfors og Helsingør jobber med kulturtilbud og attraktivitet. Hun finner at begge jobber aktivt, og langsiktig, og vier mye plass i sine offentlige dokumenter til å synliggjøre kulturtilbud som et verktøy for å øke kommunenes attraktivitet. Det er med andre ord ikke særnorsk at kommuner ønsker å bruke kulturtilbud som et verktøy!

I Sofie Granbergs kandidatoppgave fra fysisk planlegging ved Blekinge (2015) får vi med oss litt historie, og det er kanskje ikke den største overraskelsen at å planlegge med utgangspunkt i kultur eller kulturtilbud er relativt nytt. Det har likevel gått fra å være en mer kommunal «alle skal med»-holdning til et strategisk verktøy for å tiltrekke seg mennesker, kapital og kompetanse, for et mer vitalt eller levende sted, med et rikt kulturliv- og tilbud (Granberg, 2015).

Granberg (2015) trekker hun frem i sin litteraturgjennomgang at kulturtilbudet i større grad enn før er årsak til at noen flytter, men samtidig bekrefter hun gjennom sin litteraturgjennomgang det som Telemarksforskning sier i Norge; at kulturtilbud i seg selv ikke er nok for å være et attraktivt sted, eller trekke til seg nye folk. Så her styrkes den skandinaviske forståelsen i alle fall.

Det blir igjen i Granberg (2015) trukket frem at det er en tanke om at kulturtilbud gjør en plass mer attraktiv, ikke at det faktisk har en reell sammenheng. Det å tenke at mye kulturtilbud gjør et sted attraktivt og jobbe ut ifra dette som målsetting for kommunen, er altså en gjenganger. Det som er mest interessant – og viktig – fra Granberg (2015) er at hun løfter frem problematikken rundt kulturtilbud og attraktivitet; at det ikke er nok tyngde i grunnlaget. Det er altså problematisk å diskutere noe som i stor grad er på et overfladisk nivå. Dette kjenner vi igjen i Norge, at det kanskje ikke er tyngde nok i fagstoffet eller analysene som gjøres.

3.2 Kulturbruk- og brukere

Odd Frank Vaage har i sin rapport 'Kulturbruk ute og hjemme' fra 2018 gått igjennom nordmenns kulturvaner. Han har sett hvordan utviklingen har vært fra 1991-2016, og trekker frem hvilke ulike grupper som bruker det ulike kulturtilbudet. Dette kan være særlig relevant når vi skal gå nærmere inn på de ulike fokuskommunene senere i oppgaven.

Det første Vaage trekker frem er at brukerne av kulturtilbud er blitt eldre mellom 1991-2016. Han viser videre til at mennesker med høyere utdanning bruker kulturtilbud mer, ikke bare enkelt tilbud som opera eller kino, men jevnt over bruker utdannede mennesker kulturtilbud i større grad (Vaage, 2018), samt at bruken øker i takt med inntektene. Med andre ord; er du utdannet og tjener gode penger er det statistisk sannsynlighet for at du bruker kulturtilbud mer aktivt. Jevnt over peker han også på at tettbebygde strøk har mer kulturbrukere enn spredte strøk.

Lavest snittalder er kinopublikummet, deretter følger publikummet som drar på dans og festivaler, mens det i motsatt enda er operapublikummet som har høyest snittalder. I alle aldersgrupper påvirkes kulturbruken av utdanningsnivået, og et eksempel er: alderen 25-44 år med ungdomsskoleutdanning har 8% sett ballett/danseforestilling, mens samme alder 25-44 år men med høyere utdanning har 19% sett ballett/danseforestilling. Eksemplene følger samme mønster, uavhengig av aldersgruppering er det forskjell i bruken med utdanningsnivået.

Eldre er også den gruppen av befolkningen som bruker kulturtilbudet minst, av flere årsaker – men Vaage (2018) peker blant annet på at dette er den delen av befolkningen som har størst vansker med å ta seg til kulturtilbudene. Sagt på en annen måte; steder med mange eldre har en lavere kulturtilbudsbruk. I den andre enden av brukergruppene har vi barna; og de utmerker seg spesielt på ett område – bibliotekene.

Abalo og Danielsson (2008) har i likhet med Vaage sett på om det er noen grupper, eller noen slutninger vi kan gjøre oss når det gjelder bruken av kulturtilbud, og hvem som bruker tilbudet. Noe av det de peker på er at mangelen på bruk av kulturtilbud kan sees i sammenheng med den geografiske avstanden til større byer eller tettsteder (Abalo, Danielsson, 2008), altså vil det være naturlig å se færre kulturbrukere på bygda enn i byene.

Men det som virkelig er interessant med funnene, er at befolkningen – både distrikt og by – setter pris på et kulturtilbud, selv om de selv ikke bruker det. Det at de har mulighet til å bruke kulturtilbud er viktig, og de tolker det dithen at det at man har et rikt kulturtilbud på en plass gjør at den fremstår mer attraktiv å bosette seg i (Abalo, Danielsson, 2008). Befolkningen i de utvalgte svenske länene (fylkene) gir uttrykk for at det i større grad er viktig enn uviktig med kulturtilbud, selv om de ikke bruker det selv.

Kvinner er mer kulturinteresserte. Høyere utdanning spiller inn som en faktor. Alder spiller inn, og her peker Abalo og Danielsson (2008) på at tid er viktig, når man er voksen har man gjerne mer tid til å bruke kulturtilbudet. Også Abalo og Danielsson (2008) peker på at inntekt har en sammenheng med hvor mye du bruker kulturtilbudet. De viser også til at yrke kan ha noe å si for bruken av kulturtilbud på et sted. I likhet med flere sier også denne rapporten at tettsteder bruker kultur mer enn distriktene.

Nilsen og Lind (2013) har tatt for seg barns kulturbruk, da de påpeker at den forskningen som finnes i stor grad handler om voksnes bruk av kultur. Hovedpoenget i denne artikkelen er å se om barn har tilgang på kultur, og om kultur da er demokratisert (gjort tilgjengelig). Det mest relevante å trekke frem i forbindelse med denne oppgaven er skillet mellom «vanlige kulturarenaer» som er kino, svømmehall og bibliotek og «enestående kulturarenaer» som er teater, konsert, museum, sirkus, sportsarrangement og fornøyelsespark.

Bibliotek er definitivt der barn er mest, og det er også den eneste av kulturarenaene som er gratis. Barn bruker også kino mer enn svømmehallen, eksempelvis oppgis det at 40% av barn er på kino minst én gang i måneden. I motsatt enda er de «enestående kulturarenaene», der er barn betydelig mindre enn på bibliotek og kino – men det som er interessant er at de er omtrent like mye på de ulike kategoriene.

De trekker også frem at geografisk plassering er viktig, det er større sannsynlighet at barn deltar i kulturopplevelser om de bor på et større sted enn et mindre. Tilgangen er veldig ulik i norsk kommuner, og dette speiles i bruken. Et annet moment, som skiller seg fra voksne, er at barn i mindre grad påvirkes av familieøkonomien i forhold til om de har tilgang (eller drar på) kulturopplevelser. Det har altså mindre betydning for barn enn voksnes bruk av kultur når man ser på familiens økonomiske situasjon. Og når man ser på utdanningsnivået til foreldre og ser om det vil påvirke om barn er kulturbrukene – ser man at det som gir utslag er om mor er utdannet. Altså, har du en utdannet mor er sannsynligheten større for at du er på kulturtilbud som teater, konsert og museum.

3.3 Kultur og attraktivitet

IVA (Ingenjörsvetenskaps Akademien) i Sverige fikk laget en rapport i forbindelse med sitt eget prosjekt om attraktivitet. I denne rapporten fra 2015 trekker IVA opp tre ulike kategorier for attraktivitet, bostedsattraktivitet, bedriftsattraktivitet og besøksattraktivitet (nøyaktig samme inndeling som det norske Telemarksforskning har). Bostedsattraktivitet har jeg gjort rede for i denne oppgaven, og kort fortalt handler bedriftsattraktivitet om plasser der næringslivet tiltrekkes og besøksattraktivitet hvor turismen blomstrer.

Det mest interessante i denne rapporten er likevel ikke tredelingen av attraktivitetsbegrepet, men hvordan de trekker frem kultur som en av sine seks områder de mener vil styrke den svenske konkurransekraften, og attraktiviteten. De legger vekt på at kultur er et meget bredt begrep, men de trekker likevel frem kulturtilbud som noe viktig, og sysselsatte i kulturnæringer (film/TV, radio, forfattere, kommunale ansatte etc.). Også IVA trekker frem at stadig flere kommuner og regioner velger å markedsføre seg som attraktive gjennom kultur, i den globale konkurransen om tilvekst.

Mest interessant er det kanskje at årsaken til at de trekker frem kultur – og kulturtilbud – er at de trenger en sterkere tilvekst på grunn av manglende kompetanse (IVA, 2015). De skriver altså at kultur vil være en av de strategisk viktige verktøyene de anbefaler for å tiltrekke seg mer kompetanse og øke bostedsattraktiviteten slik at kompetansen blir værende.

I notatet «Skaper kultur attraktive plasser» fra Telemarksforskning i 2012 kom det som overrasket mange, og som de selv skriver

«Disse resultatene er i strid med rådende oppfatninger, både i politiske miljøer og hos mange som arbeider med stedsutvikling og regional utvikling i praksis, både i Norge og andre steder»

(Telemarksforskning, 2012, s.3).

Det er i dette notatet Telemarksforskning ikke finner noen sammenheng mellom kulturtilbudet og bostedsattraktivitet. Så på mange måter er det dette notatet som er opphavet til denne oppgaven, det som gjør at man blir nysgjerrig på hva de kommunene som kjennetegnes av de to faktorene faktisk er og gjør – når forskningen viser at det ikke er noen sammenheng mellom kulturtilbud og bostedsattraktivitet.

Det som er viktig – og interessant – fra dette notatet er at de viser til at fagmiljøet og Norge har «troen på kultur som verktøy» og viser blant annet til en Stortingsmelding og Agderforskning som beskriver kultur som suksessfaktor i stedsutvikling. Det viser at temaet er noe som blir diskutert og er aktuelt og relevant også nå.

Knut Vareide (2018) har i boken «Hvorfor vokser steder?» beskrevet noen av de faktorene som avgjør om et sted er attraktivt. Denne forståelsen eller beskrivelsen av attraktivitetsfaktorer er veldig relevant for oppgaven, da den prøver å forklare det som er beskrevet i modellen for attraktivitet – som er redegjort for tidligere. Vi snakker her altså om bostedsattraktivitet.

Faktorer som trekkes frem er blant annet tilgang på areal (som nye tomter, hytter og boligbygging), tilgang på det han omtaler som ameniteter (som tilgang på tilbud og goder; offentlig service, butikker, tilgang på kulturopplevelser), omdømme og identitet. Det er disse fire hovedkategoriene som er med å peke på om et sted er attraktivt eller ikke. Det er mange faktorer, og det vil ikke være relevant å gå igjennom alle – men jeg vil presentere det som gjelder kulturtilbud.

Vareide (2018) legger nok engang frem at det ikke finnes en direkte sammenheng mellom kulturtilbud og bostedsattraktivitet, men peker på et par forhold som er interessante. For det første nevner han at det er en samlet mengde med den han kaller ameniteter som vil være avgjørende for et steds bostedsattraktivitet, og i denne samlede gruppen med faktorer er det vanskelig å påvise én og én faktor (Vareide, 2018), som jo kan være en forklaring på at man ikke klarer å finne sammenhengen kulturtilbud og bostedsattraktivitet – det glir inn i en samlet attraktivitet.

Det andre forholdet han trekker frem er at de i kulturindeksen ikke legger til grunn endring, men nivå. Altså; man har ikke sett på om et forbedret/forverret kulturtilbud har hatt noe å si for endring i bostedsattraktiviteten. Og i forlengelsen av det skriver Variede (2018) at de ikke avskriver noen sammenheng, men at man trenger bedre data enn hva som er tilgjengelig i dag – det blir rett og slett for overfladisk det som eksistere i dag.

Om vi nå skal oppsummere litteraturstudiet og få med oss det viktigste videre kan vi følge de tre temaene.

Under kultur og stedsutvikling ser vi at det har vært en utvikling i hvordan man bruker kulturtilbud i stedsutviklingen, fra å være et allment tilbud der «alle skal med» til et mer markedsføringsperspektiv som skal trekke til seg ny kompetanse og kapital. Likevel er det et kommunalt anliggende begge måter å jobbe frem på – da man tidligere planla konkret infrastruktur, ser man en dreining mot mer markedsføring eller «imagebygging» gjennom kommuneplanens samfunnsdel nå.

Det som likevel er viktig å merke seg er at folk opplever at det er en positiv utvikling på stedet sitt om det er kulturtilbud der – selvom de selv ikke bruker det. Det er altså en tanke om at kulturtilbud gir et sted attraktivitet som ligger i oss folk.

Med kulturbruk – og brukere er det som er essensen at en utdannet befolkning kjennetegner eller hører sammen med et sted med mye kulturtilbud. I tillegg er kvinner bedre på å bruke kulturtilbud, og man ser at bibliotek er en viktig pekepinn for barns kulturbruk.

Det er også slik at mennesker som bor tettere på et tettsted eller større by i større grad er kulturbrukere, enn de som bor lengre unna kulturtilbudene. Tilslutt er en voksen befolkning en befolkning som bruker kulturtilbudene mer.

Og under kultur og attraktivitet er kjernen er at forskningen motsier den jevne oppfatningen om at kulturtilbud er lik attraktivitet. Det er da like viktig å si at forskningen ikke har utforsket mange muligheter eller forhold, som endring over tid, i forhold til kulturtilbud og attraktivitet. Det må altså presiseres at det er mye som gjenstår før et komplett bilde av situasjonen kan presenteres.

4

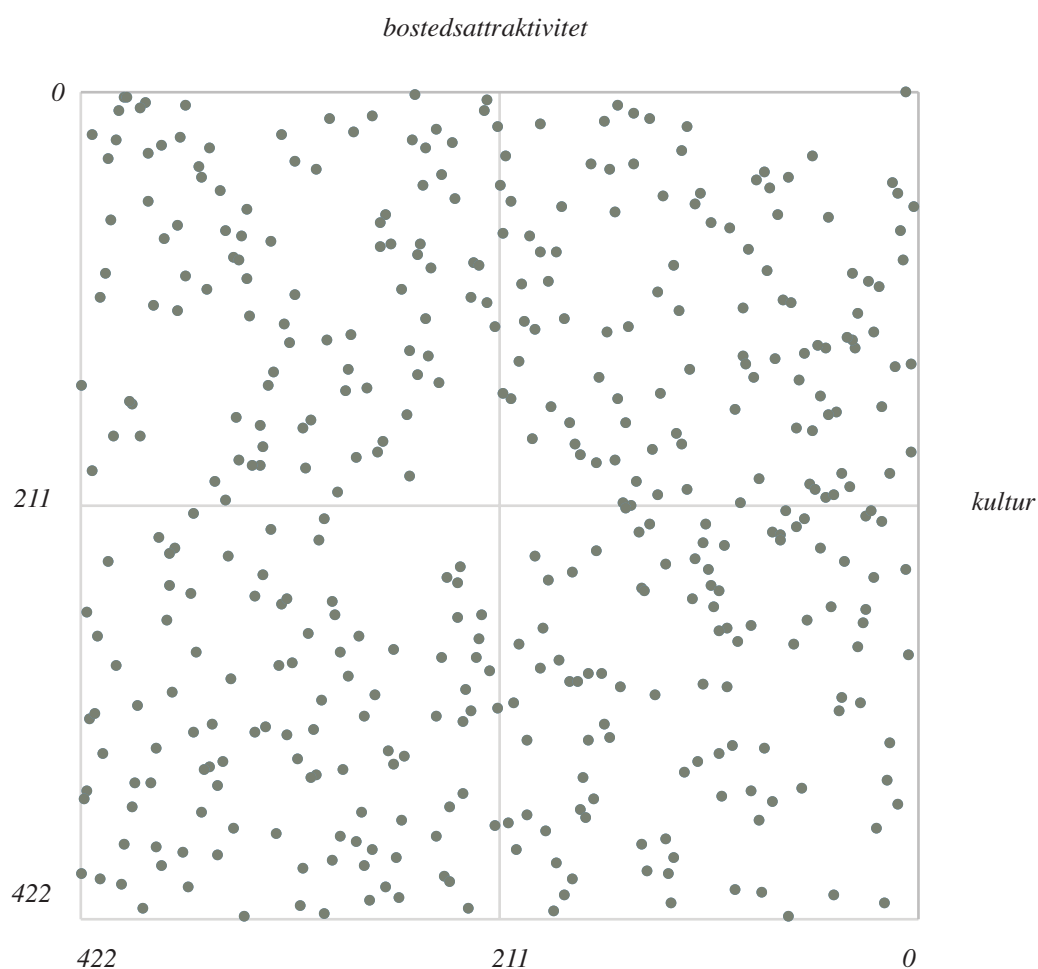
4.0 RESULTATER

Under vil jeg presentere resultater fra regresjonanalysen. Jeg vil først presentere selve regresjonsanalysen og påfølgende kort presentere de fire kommunegrupperingene (A), (B), (C) og (D).

4.1 Regresjonsanalysen

Under her presenteres krysskoblingen fra indeksene. Det er disse resultatene som har dannet grunnlag for videre arbeid i oppgaven og resultatene vil bli kommentert ytterligere under neste kapittel.

Etter at Knut Vareide ved Telemarksforskning hadde krysset de aktuelle indeksene, var dette resultatet:

Som du kan se her er digrammet delt inn i fire rubikker. Om vi følger metodekapittelet 2.2 kan vi følge de fire hjørnene slik:

øvre høyre hjørnet (A), nedre høyre hjørne (B), øvre venstre hjørne (C) og nedre venstre hjørnet (D).

Kommuner som ligger helt mot øvre høyre hjørne, er de kommunene som gjorde det godt på både kulturindeksen og bostedsattraktivitet (A). Det er altså kommunene som i snitt over de siste fem årene kommer best ut i denne sammenhengen.

Komunenummer	Navn	Kultur.rang	Att.rang
0821	Bø	6	1
1865	Vågan	12	47
1001	Kristiansand	10	53
5025	Røros	1	59
1421	Aurland	52	34
1445	Gloppen	8	71
0604	Kongsberg	45	65
0545	Vang	65	45
0403	Hamar	7	86
0432	Rendalen	76	42

I nedre høyre hjørne finner du kommunene som gjorde det godt på kulturindeksen, men dårlig på bostedsattraktivitet (B). Dette er altså kommuner som over den aktuelle femårsperioden 2014-2018 har mye kulturtilbud pr innbygger, men som av ulike årsaker ikke er å betraktes som bostedsattraktive.

Kommunenummer	Navn	Kultur.rang	Att.rang
2003	Vadsø	16	415
0941	Bykle	41	410
0301	Oslo	20	377
1103	Stavanger	9	364
0436	Tolga	64	421
1432	Førde	15	352
0940	Valle	78	409
0220	Asker	58	356
1201	Bergen	14	333
0430	Stor-Elvdal	92	408

I øvre venstre hjørne finner vi kommunene som gjorde det dårlig på kulturindeksen, men godt på bostedsattraktivitet (C). Med andre ord kommuner med lite kulturtilbud pr innbygger, men likevel fremstår bostedsattraktive.

Kommunennummer	Navn	Kultur.rang.	Att.rang
0137	Våler	416	22
2023	Gamvik	402	10
1265	Fedje	399	3
5052	Leka	398	4
0615	Flå	404	26
0912	Vegårshei	391	9
0238	Nannestad	389	6
1852	Tjeldsund	408	35
0632	Rollag	388	32
2015	Hasvik	381	28

Til slutt i nedre venstre hjørne finne vi kommunene som kom dårlig ut både på kulturindeksen og bostedsattraktivitet (D). Dette er altså de kommunene som i denne oppgaven og sammenheng kommer verst ut.

Kommunennummer	Navn	Kultur.rang	Att.rang
2017	Kvalsund	421	400
0935	Iveland	411	402
0229	Enebakk	401	405
0811	Siljan	390	417
5039	Verran	400	384
0122	Trøgstad	380	395
0228	Rælingen	384	386
1034	Hægebostad	367	407
1857	Værøy	420	362
1114	Bjerkreim	370	389

5

5.0 CASE

Med utgangspunkt i resultatene fra regresjonsanalysen skal jeg gjøre to ting. Først skal jeg overordnet se på de fire kommunegrupperingene (A), (B), (C), og (D). Jeg vil se på faktorer som i samarbeid med Telemarksforskning og Knut Variede er valgt ut for å gi et bilde av grupperingene. Deretter vil jeg gå ned i 4 av (A)-kommunene og se nærmere på de mer knyttet til kulturtilbud og befolkning.

5.1 Overordnet

Nå som du har sett resultatene i kapittel 4, vil jeg nå se nærmere på de fire grupperingene av kommunene som krysskoblingen resulterte i. Jeg skal forsøke å gi et klarer bilde av hva som kjennetegner de ulike grupperingene av kommuner, uten å gå spesielt i dybden. Tall og statistikk som blir kommentert er hentet fra SSB (SSB 09429 og SSB 11616) som gjelder for 2014-2018 og SSBs kommunefakta er benyttet for innbyggertall.

Hensikten med dette er å få frem ulikheter mellom de forskjellige gruppene, og på den måten vise at det finnes et bredt spekter av norske kommuner – også i denne oppgavens sammenheng. Noen kommuner kan være attraktive av helt andre årsaker, og noen kommuner er ikke attraktive selv om de har aldri så mye kulturtilbud. Ved å se overordnet på de kan jeg kanskje avdekke og forklare litt av kjennetegnene ved de ulike grupperingene.

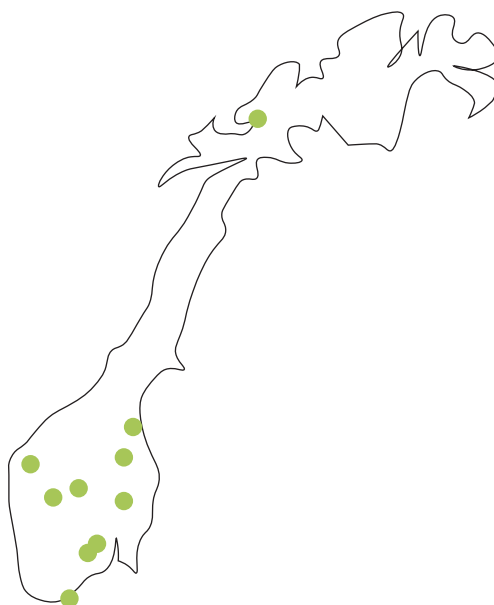
Jeg skal se nærmere på fire faktorer: sentralitet – hvordan den geografiske posisjonen til grupperingene er, innbyggere – antall, utdanningsnivået til befolkningen – en faktor flere peker på er viktig i forbindelse med kulturtilbud og inn- og utpendling som kan si noe om posisjonen til grupperingene – om de er godt eller dårlig integrert i et felles bo- og arbeidsmarked som og er en viktig faktor i attraktivitetsbarometeret.

(A)-kommunene: høyt rangert på kulturindeksen og bostedsattraktivitetindeksen

De første ti kommunene jeg skal danne meg en oversikt over er de kommunene som totalt sett gjør det best når man krysskobler kulturindeksen og bostedsattraktivitet. Det er også blant disse ti kommunene jeg skal dypdykke i senere i oppgaven og se på om det er noe de har gjort som gjør at de havner høyt på denne rangeringen. Men først et overordnet blick på disse kommunene.

*Geografisk spredning av
(A)-kommunene.*

Illustrasjon: egen

Sentralitet:

Det som er veldig interessant med denne gruppen – og som peker seg godt ut blant de ti – er at de er mellomstore kommuner, som har en slik geografisk posisjon som tilsier at de er sentra. Bø i Telemark, Vågan, Kristiansand, Røros, Kongsberg og Hamar er alle tydelige kommunesentra, som i sin geografiske posisjon er et naturlig sentrum for de omkringliggende bygder og kommuner. Og nettopp dette er jo veldig interessant, at det er de mellomstore kommunesentraene som skiller seg ut i denne oppgaven.

Det er også slik at man kan knytte på alle disse byene til større bo- og arbeidsmarkeder. De er navnet i regionene de er plassert. Bø i Telemark grenser blant annet til nåværende Sauherad kommune og Seljord kommune, Hamar er et sentrum for Stange og Ringsaker og Kristiansand er et større regionscenter for Sørlandet. Det er altså veldig interessant å se at flesteparten av disse kommunene har et grunnleggende fellesskap.

Innbyggere:

Som sagt peker denne gruppen seg ut som en mellomstor gruppering av kommuner. Så her kan vi si at grunnlaget for spesielt kulturindeksen er godt og det er nok folk til at man kan få et resultat som vitner om et reelt kulturtilbud.

Disse kommunene har også større folketall enn de omkringliggende kommunene, noe som styrker de som nav eller regionsentrum. Det er veldig varierende grad av innbygger tall fra ca. 7000 i Bø til ca. 90.000 i Kristiansand, men de er likevel, gitt sin geografiske posisjon, mellomstore kommuner og sentra.

Utdanning:

Sammenlignet med de andre kommunene, og spesielt C- og D-kommunene er utdanningsnivået høyere i disse kommunene som er kjennetegnet av et høyt kulturtilbud og høy bostedsattraktivitet. Dette er ikke overraskende, med tanke på forskning som er gjort tidligere, men det er fint at også jeg kan bekrefte dette.

Flere av regionsentrene har også høyskole eller universitet, som USN (Bø i Telemark, Kongsberg), Hamar (INN) og Kristiansand (UiA). Dette er heller ikke helt uventet – og er nok en årsak til at også utdanningsnivået er høyere her enn på andre kommuner.

Inn- og utpendling:

Med unntak av Kristiansand, Hamar og Kongsberg har de andre kommunene flere som pendler ut enn inn. Det er ikke store forskjellene, men det er likevel flere av kommunene som har mer utpendling enn innpendling. Det behøver ikke være mer dramatisk enn at det integrerte bo- og arbeidsmarkedet er såpass velfungerende, og at disse kommunene har en kvalitet og attraktivitet knyttet til bosted, fremfor arbeidssted. For det er viktig å huske på at i datasettene som er brukt er arbeidsattraktivitet justert for, og ikke tatt med.

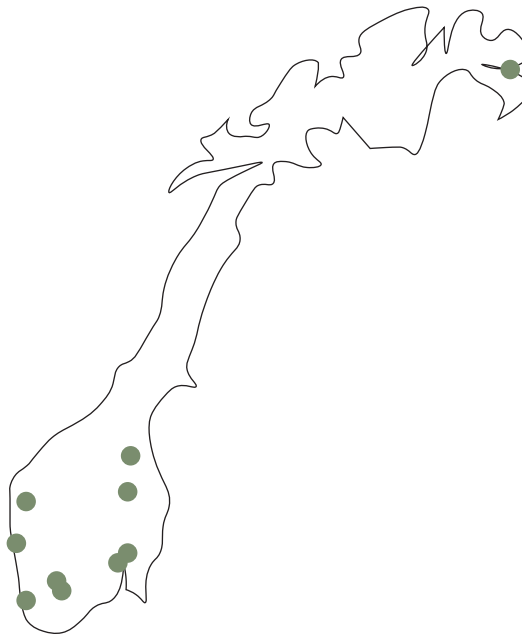
Det er heller ikke merkelig at Kristiansand, Hamar og Kongsberg har større innpendling enn utpendling – da de i større grad enn de andre regionsentrene er større og har mange regionale arbeidsplasser.

(B)-kommunene: høyt rangert på kulturindeksen + lavt rangert på bostedsattraktivitetsindeksen

De neste ti kommunene jeg skal se overordnet på er kommunene som gjør det godt på kulturtilbud, men dårlig på bostedsattraktivitet. Det er altså kommuner som har et godt kulturtilbud når man ser per innbygger, men som gjør det dårlig på bostedsattraktivitet.

*Geografisk spredning av
(B)-kommunene.*

Illustrasjon: egen

Sentralitet:

Som man ser er det noen store kommuner, med tanke på folketall, som peker seg ut i denne gruppen; Oslo, Stavanger og Bergen er alle representert i denne grupperingen, samt Asker og Førde. Dette er kommuner som man kan si er veldig sentrale, og sentrale for sin region. Spesielt Førde er interessant her, ettersom det ikke er like stor kommune som de andre her, men Førde er regionsenter i Sogn og Fjordane – og fra sin gitte geografiske posisjon og forutsetning er det et tydelig regionsenter.

Så har du kommuner som Vadsø, Bykle, Tolga, Valle og Stor-Elvdal, som kan sies å være småkommuner. Disse kommunene ligger relativt tett inntil andre større kommuner, så det er ingen av disse kommunene som peker seg ut som noen lokale – eller regionale sentra. De er heller knyttet til andre nærliggende kommuner – eksempelvis Tolga som ligger nært til Røros eller Stor-Elvdal som ikke er langt fra Lillehammer. Disse kommunene er altså ikke i seg selv noen sentra i sin geografiske posisjon.

Innbyggere:

Det som er interessant med denne grupperingen av kommunene, er at den er svært todelt. Halvparten er hva som kan sies å være større kommuner, med mange innbyggere – spesielt Oslo, Stavanger og Bergen.

Den andre delen av disse kommunene som gjør det godt på kultur, men dårlig på attraktivitet – er småkommunene. Det er snakk om kommuner i størrelsen 1000-6000 personer. Det som er viktig å merke seg med disse kommunene er at kulturindeksen er per innbygger, så det kan tenkes at disse kommunene kommer ufortjent høyt opp på listen på grunn av det.

Utdanning:

Ved å bruke SSB-statistikken (09429) for disse kommunene kan man da se at det er et generelt høyere utdanningsnivå enn C- og D-kommunene. Med utdanningsnivå mener jeg her høyere utdanning, altså tall fra universitet- og høgskolenivå. Disse kommunene er som nevnt de kommunene som kommer godt ut på kulturindeksen – så det kan tyde på, og bekrefter det forskning har vist, at det er en sammenheng mellom kulturtilbud og utdanningsnivå i kommunene.

De store byene har også utdanningsinstitusjoner, så dette er nok en faktor til forklaring på hvorfor spesielt disse kommunene gjør det godt. De andre kommunene er som sagt nærmere større byer eller kommuner – og i disse finnes det utdanningsmuligheter.

Inn- og utpendling:

Ved å se på inn- og utpendling kan man få noen indikasjoner på det totale bo- og arbeidsmarkedet. Er det noe med disse kommunene som peker seg ut? Er de i større grad en besøkskommune eller en vertskommune? Når det gjelder kommunene i denne grupperingen, er det som sagt to hoveddeler som peker seg ut – du har de store norske byene, som naturlig nok vil være vertskommuner – altså, dit det pendler flere folk inn enn ut. Den andre delen av grupperingen, som ikke er utpregede sentra eller noe særlig størrelse på kommunen ser man at de er besøkskommuner – de har altså flere utpendlere enn innpendlere. Det blir derfor vanskelig å si noe om denne gruppen som en helhet, uten å vise til begge utfallene.

(C)-kommunene: lavt rangert på kulturindeksen + høyt rangert på bostedsattraktivitetsindeksen

Denne grupperingen av norske kommuner er de kommunene som kommer godt ut på bostedsattraktivitetsindeksen, men som kommer dårlig ut på kulturindeksen. Dette er altså steder som er bostedsattraktive, men det er ikke kulturtilbud som er noen avgjørende faktor. Det vil si, som man ikke skal undererkjenne, at det også finnes attraktive steder som ikke er attraktive på grunnlag av kulturtilbud i kommunene.

*Geografisk spredning av
(C)-kommunene.*

Illustrasjon: egen

Sentralitet:

Spesielt en ting utmerker seg i denne grupperingen av kommunene. Disse kommunene har ingen tydelig forbindelse til et større tettsted eller større by, de ligger litt «i ingen mannsland» i forhold til kommunene i A- og B. Selvsagt er kommunene knyttet til andre steder, men de er i seg selv ikke utpregede sentra – de er mer utkantkommuner.

To unntak er det likevel, med Nannestad kommune – kommunen som grenser mot Gardemoen, og Våler kommune som grenser mot Moss som er en større by i Viken. Sett bort i fra disse to kommunene er det preget av øysamfunn, geografiske plasseringen utenfor regionsentrum eller – kjerner. Det er med andre ord det kan for enkelhetens skyld kan kalle usentrale kommuner.

Innbyggere:

Det er da kanskje ikke helt overraskende at disse kommunene ikke har det største folketallet. Med unntak av Nannestad og Våler, har alle kommunene et innbyggertall på rundt 1000 innbyggere. Dette er jo ganske spennende! At alle disse kommunene gjør det godt som attraktive steder er jo interessant, men da skal vi også huske på at små kommuner kan oppleves voldsomt attraktive med få innflyttere.

I forhold til at de gjør det dårlig på kulturtilbud er dette kanskje ikke så rart da det kun bor ca 1000 innbyggere i kommunene. Hadde disse kommet godt ut av det på kulturindeksen kunne forklaringen vært at de hadde hatt et stort arrangement som dro de opp, men her virker det som om det ikke er noen arrangement som trekker opp. Disse kommunene ville uansett ikke blitt oppfattet som «gode» kulturkommuner når innbyggertallet er så lavt.

Utdanning:

Det ikke helt uventet et lavere utdanningsnivå her enn i de kommunegrupperingene som gjør det bedre på kulturtilbud. Det er ikke slik at folk absolutt ikke er utdannet i disse kommunene, men de er lavere utdannet, statistisk fra SSB (09429).

Dette støtter nok engang opp om forskningen, som sier at kommuner med mer kulturtilbud har et høyere utdanningsnivå enn de kommunene som har et lavere kulturtilbud. Disse kommunene har heller ingen utdanningsinstitusjoner

Inn- og utpendling:

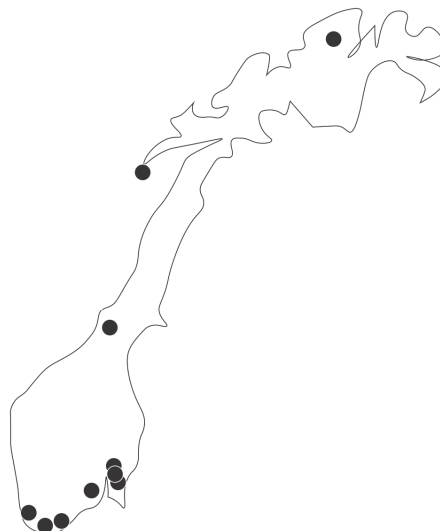
Dette er uten tvil den grupperingen som er mest lik i forhold til inn- og utpendling. Det pendles mer ut enn inn i disse kommunene. Disse kommunene hadde neppe kommet så langt opp på attraktivitetsrangeringen om man ikke hadde justert for arbeidsplasser. Det er det som er spennende med grupperingene – at man ser litt mer hva slags type kommuner det er, og her har vi altså med å gjøre kommuner folk trives med å bo i, men de jobber andre steder.

(D)-kommunene: lavt rangert på kulturindeksen og bostedsattraktivitetsindeksen

Den siste grupperingen av kommuner jeg skal se overordnet på er kommunene som kommer dårligst ut i denne sammenheng. Det er de kommunene som kommer langt ned på både kulturindeksen og bostedsattraktivitetsindeksen.

*Geografisk spredning av
(D)-kommunene.*

Illustrasjon: egen

Sentralitet:

Disse kommunene har interessante plasseringer. De er alle, samtlige kommuner, i nær tilknytning til et større tettsted eller by. Kommunene i denne grupperingen kan i stor grad sies å være boligområder knyttet til et annet tettsted eller by. Det er kommuner det virker som fyller ut et boligbehov for et større bo- og arbeidsmarked.

Ingen av kommunene har noe veldig tydelig sentrumsstruktur – som er veldig interessant. Dette kan jo tyde på at de er såpass knyttet til et nettverk av andre tettsteder eller byer med en tydeligere definert rolle at det ikke har vært grunnlag for at disse kommunene eller stedene kunne vokse frem et sentrum.

Kommunene er således ikke usentrale, slik som man ser på C-kommunene, men de er sentrale gitt at de henger sammen med et noe større. Eksempelvis kan man si at Rælingen fungerer som et boligområde for Lillestrøm, og det samme gjelder Verran for Trøndelagsbyene Namsos, Levanger og Steinkjer.

Innbyggere:

Innbyggertallene til disse kommunene gjenspeiler den geografiske situasjonen de befinner seg i – og hvilket tettsted eller by de er i nærheten av. Rælingen kommune har omtrent 18.000 innbyggere og ligger tett inn på Lillestrøm by, Kvalsund kommune har omtrent 1000 innbyggere og nærmest by der vil være Hammerfest – men det finnes kommuner som er nærmere enn Kvalsund, samt at Hammerfest er en mindre by enn Lillestrøm og så har du Siljan med omtrent 3400 innbyggere som vil være en del av et større bo- og arbeidsmarked knyttet opp mot Skien.

Disse kommunene har altså ganske ulike utgangspunkt i forhold til nærhet til et større tettsted eller by, samt at de gjenspeiler de kommunesentraene de hører naturlig til. Det er derfor vanskelig å si noe mer konkret om kommunene enn at de speiler «vertskommunen» og avstanden til «vertskommunen».

Utdanning:

Som med C-kommunene gjør også denne grupperingen av kommuner det dårligere enn A- og B-kommunene når det gjelder utdanningsnivå. Det er ikke så mye mer å si om utdanningsnivået enn at det gjenspeiler det forskning sier om kommuner med høyt kulturtilbud og utdanningsnivå, at man kan se en sammenheng her – noe som blir bekreftet her nå.

Det er heller ingen utdanningsintituser i disse kommunene, som man finner i de kommunene hvor utdanningsnivået er høyere – i denne oppgavens sammenheng.

Inn- og utpendling:

Med unntak av Verran, er alle de andre kommunene tydelige utpendlerkommuner. Det er markant flere som pendler ut av disse kommunene, enn det er som pendler inn. Det er jo ikke helt overraskende gitt det jeg allerede har diskutert, at dette er kommuner som i større grad er forsteder til andre sentraer. Det er derfor ikke helt sjokkerende at det er betydelig flere utpendlere enn innpendlere, ettersom disse kommunene virker å ha funnet sin plass i nettverket av byer – nemlig som bosteder, og ikke arbeids- eller kultursentra.

5.2 Fokuskommuner

Fokuskommunene er de kommunene jeg har valgt ut blant de ti kommunene som gjør det «best» i denne oppgaven. Utvelgelsen av disse kommunene har vært basert på at de er de kommunene med stedene som tydeligst skiller seg ut som regionale viktige steder. Hovedformålet med denne delen av oppgaven er å beskrive disse – og komme litt mer under huden på fokuskommunene – for å se om det er noen sammenhenger eller likheter mellom de.

Jeg vil systematisk gå igjennom kommunene Bø i Telemark, Hamar, Kongsberg og Kristiansand. Det vil bli lagt vekt på de samme faktorene for å få et best mulig sammenligningsgrunnlag. Disse kommunene har også en viss befolkning, som gjør at tallgrunnlaget og den utførte krysskoblingen av indeksene kan sies å være til å stole på.

Fokuskommunene er altså de kommunene som er med på å snevre oppgaven, og det er gjort et utvalg av de ti på grunn av tid i forbindelse med masteroppgaven. Det er ikke noen favorittisering av disse plassene, men de er etter en vurdering valgt ut fordi de har mange likheter, som gjør at man lettere kan si noe om de totalt sett som en gruppe til slutt.

Det det vil bli lagt vekt på er, selve kommunene med den tilhørende største byen i kommunen, hva kjennetegner denne strukturelt, er det noe de har til felles eller noe som skiller de? Er det noen historiske «stier» som gjør at nettopp disse kommunene er blitt som de er? Det vil bli lagt vekt på hva slags kulturtilbud som finnes her, for hvem er det kulturtilbud og gjør kommunen noen prioriteringer? Ved å se på befolkningen kan man og lettere prøve å forstå hva slags mennesker det er som bor i disse kommunene. Attraktivt for hvem? Fler ulike spørsmål skal altså prøves å besvares etter beste evne.

Bø i Telemark

Turen går til Telemark, første fokuskommune under lupen er Bø i Telemark. En kommune med ca. 6500 innbyggere og som i min oppgave kommer best ut. Hva kan man si om Bø i Telemark, er det noe historisk som kan være interessant, hva slags mennesker flytter til kommunen og hva slags kulturtilbud er det egentlig i denne kommunen? Det vil jeg forsøke å gå litt nærmere inn på nå.

Hva er dette for et sted?

Det er nok mye som kan sies om Bø i Telemark, men jeg har valgt å trekke frem noen utviklingstrekk som vil være naturlige å nevne i denne oppgaven. Bø i Telemark var i utgangspunktet et vanlig tradisjonelt bondesamfunn, med spredt bosetting og noe industri, men alt endrer seg på 1920-tallet da utbyggingen av Brattsbergbanen finner sted (Kulturminneplan vedlegg 1, 2016). Med Brattsbergbane-utbyggingen blir Bø et naturlig stoppested, og knutepunktet i Midt-Telemark blir flyttet fra Gvarv (som tidligere hadde hatt stor betydning i forbindelse med Norsjøen og vannveien som transportvei) til Bø. Bø i Telemark opplever med andre ord en stor oppsving fra 1924, og går fra å være et litt perifert bondesamfunn til Midt-Telemarks foretrukne stoppested og naturlige knutepunkt (Kulturminneplan vedlegg 1, 2016).

I samme momang som åpningen av Bø stasjon i 1924, foreligger det planer om et landsgymnas (i dag ville dette blitt sammenlignet med en videregående skole for bygdeungdom) i Bø – dette må i midlertid vente, men det blir bygget en realskole i Bø som står ferdig i 1923/24 (Kulturminneplan vedlegg 1, 2016). 1970 blir likevel et nytt vendepunkt og viktig utviklingspunkt for Bø, da vedtas det i Stortinget at en distriktshøgskole for Telemark skal legges til Bø – og ikke Skien (Kulturminneplan vedlegg 1, 2016).

Noe annet som er både viktig og interessant for denne oppgavens del er at det allerede på slutten av 1800-tallet vokser frem et aldri så lite kunstnermiljø i Bø. Men det er likevel folkemusikken som skal prege Bø. Både felemakere og spelemenn bor og har sitt virke i Bø og både folkemusikk – og dans blir noe som kjennetegner Bø fra tidlige tider (Kulturminneplan vedlegg 1, 2016) – det er kanskje ikke helt tilfeldig at kommunevåpenet er tre feler?

Også ungdomslagene, med teater, revy, dans, skulle sette sitt preg på Bø. Det ble bygget flere forsamlingslokaler – sosiale møteplasser med kultur i fokus. Helt fra slutten av 1800-tallet og opp og frem til nå er det bygget ut og utvidet ulike slike kulturelle møteplasser i Bø, fra Frøyatun (1897) til Gullbring (1994). Det skal også nevnes at Bø har hatt kinodrift siden 1931, da realskolen drev kino for å spe på inntektene til skolen (Kulturminneplan vedlegg 1, 2016).

KULTURHUS

USN

STASJON

Hva er så Bø idag?

Bø har opplevd en eventyrlig vekst i flere år, og dette kommenteres det også på i den rykende ferske kommuneplanen for Midt-Telemark kommune som Bø vil være en del av fra 1.1.2020.

Dagens situasjon er i korte trekk at Bø sin vekst har vært konsentrert om sentrum, samfunnsdelen av kommuneplanen peker på at USN (Universitete i Sør-Øst Norge) er en motor i stedsutviklingen med sine 2800 studenter, Bø er i dag et handelssentrum for Midt- og Vest-Telemark, med daglige avganger med regionstog til både Oslo, Kristiansand og Stavanger (banenor, ukjent) er Bø også idag et naturlig knutepunkt for mange mennesker i Telemark. I tillegg opplever Bø stor turisme, både hytteturister og besøkende til blant annet Sommarland.

Det pekes også på at en satsning på kultur og urbane kvaliteter i tilknytning til Bø sentrum er med på å øke attraktiviteten. Og i de fire satsningsområdene for Midt-Telemark kommune er det mye fokus på attraktivitet, spesielt gjennom å skape en tydelig senterstruktur i kommunen og et fokus på kulturtilbud, da spesielt mangfold i tilbudet og lokaler (Midt-Telemark kommuneplan, 2019)). Det er også gjennom-syret i planen at Midt-Telemark skal være et regionalt senter, et knutepunkt for regionen, ikke bare et handelssentrum, men og et kultursentrum.

Bø er med andre ord; en kommune i vekst, en kommune med universitet og et regionalt knutepunkt i transportens øyne. Det er i tillegg handelssentrum for Midt- og Vest-Telemark, samt en kommune som kjennetegnes med mye tilreisende – enten hyttefolk eller besøkende til eksempelvis Sommarland.

Befolkningsendring

Ved å bruke SSB-statistikken for innbyggertall (07459 Befolkning), og så se på utviklingen av sammensettingen av befolkningen fra 2014-2018 kan man si noe om hvem som flytter til Bø. Det blir selvsagt på et veldig overfladisk nivå, og man kjenner jo ikke enkeltmenneskene som flytter til kommunene, men det sier kanskje noe om hvem kommunen tiltrekker seg – ved å se på befolkningsutviklingen de siste årene.

For Bø i Telemark sitt vedkommende er det veldig tydelig hvilke alderstrinn som øker mest – og det er uten tvil de under 50. Mellom 2014-2018 har gruppen 0-49 økt med utrolige 483 mot gruppen 50-100+ har hatt en samlet oppgang på 143 personer. Så ja, det blir eldre mennesker også i Bø, men det er uten tvil de yngre – barnefamiliene og nyutdannete som trekker seg til Bø i Telemark.

Aldersgrupper	Befolkningsendring (antall mennesker)
0-9 år	54
10-19 år	69
20-29 år	243
30-39 år	65
40-49 år	52
50-59 år	32
60-69 år	3
70-79 år	128
80-89 år	-19
90-99 år	-1
100+ år	0

Kulturindeksen

Det som kan være ganske så interessant å si noe om, er hvilke deler av kulturindeksen Bø gjør det godt på – og hvordan utviklingen fra 2014-2018 har vært på ulike vektinger i indeksen. All informasjon som blir beskrevet i dette avsnittet er hentet fra kulturindeksen sin hjemmeside (kulturindeksen.no, ukjent a).

Det er en høyere tetthet av forfattere og musikere/komponister i Bø enn resten av landet, men det er til gjengjeld noen færre visuelle kunstnere pr. 1000 innbygger. Bø gjør det generelt litt dårligere under kategorien kulturarbeidere enn landssnittet, og museum er ikke aktuelt for Bø.

Bø er på konserttoppen i kulturindeksen, og her har det vært en markant økning fra 2016-2018. Kinobesøk er også populært i Bø, og her og er de i øverste klasse i kulturindeksen over alle år.

Biblioteket har en noe nedgående trend, men Bø er fortsatt over landssnittet når vi snakker om utlån av bøker. En annen trend som er nedgående er teaterforestillinger, både antall forestillinger og antall publikummere – men det henger naturlig nok sammen.

Kulturskolen derimot er igjen over landssnittet, når vi ser på aldersgruppen 6-15, både i antall elever og timer de bruker på kulturskolen. Og til slutt; innenfor frivilligheten gjør Bø det godt i flere av de underkategoriene som vektlegges i kulturindeksen – og gjør det dermed totalt sett godt i kategorien frivillighet.

De underkategoriene som Bø i Telemark gjør det best i er altså; kino, konserter og frivillighet.

Hva slags kulturtilbud er her?

Ved å forstå kommunen litt bedre, i forhold til hva slags kulturtilbud som er her kan man kanskje si noe om for hvem kulturtilbudene er. Dette vil være naturlig i diskusjonsbiten, her vil jeg bare presentere funnene for Bø kommune.

På kommunens hjemmesider omtaler de seg selv som en mangfoldig kommune med tanke på kulturtilbud, og når man ser over de registrerte lag og foreninger i kommunen, kan man raskt konstanter at det er tilfellet. Her virker det som om det er tilbud for alle og enhver, alt fra hagelag og pistolklubb til filmklubb og juniorspelemannslag (Bø kommune, ukjent a).

På Kulturskolen (6-15 år) er det stor aktivitet, og det er tilbud innenfor musikk (fra band til hardingfele), barne- og ungdomsteater, visuell kunst og dans (Bø kommune, ukjent b) – med andre ord en god del tilbud for de yngste i kommunal regi.

Et annet tilbud kommunen trekker frem på egne nettsider er Frivillighetssentralen og BUA-tilbudet (utstyrsutlånsordning). På Frivillighetsentralen er det en rekke ulike arrangement for folk i alle alderstrinn, både barn og unge og de eldre.

På Bø kino er det også masse spennende tilbud. De har også i større grad enn andre kinoer vært flinke til å spisse innhold mot publikum, noe man ser på nettsiden deres (Bø kino, ukjent). Det er et tydelig fokus på familiefilmer, men også tilbud som filmsalong og formiddagskino viser en kino som treffer bredt i befolkningen.

Gullbring er uten tvil Bøs kulturelle storstue. Her finnes også kinoen, samt badeanlegg. Gullbring gjør sin del som et regionalt kulturhus, ved å tilby mye variert. Men også her, som på kinoen, skinner det litt igjennom at det publikummet de søker seg mot er barnefamiliene og det litt godt voksne publikummet. Det er i mindre grad enn forventet tilbud som retter seg mot student-aldersgruppen, slik jeg ser det. Denne observasjonen er gjort for høstprogrammet 2018 for Gullbring. Gullbring huser også flere aktører som gjør at hele Gullbringanlegget virkelig fremstår som et regional kulturhus – blant annet finner vi Telemark Kulturnettverk her.

Telemarksfestvialen bør også nevnes; kommunens største festival med folkemusikk som ryggmargen. Festivalen har et solid grep på sitt publikum og har trukket 4000-6500 mennesker til Bø hvert år siden 1990 (telemarksfestivalen.no, ukjent). Det er med andre ord plass til større arrangement i kommunen!

Hamar

Vi durer videre – og denne gangen skal vi opp og inn i landet. Vi skal til kommunen med omtrent 31.000 innbyggere, kommunen som fostret Hulda Garborg og Ole Edvard Anthonsen og som spiller seg i Mjøsas blanke overflate. Vi skal til Innlandet og vi skal til Hamar.

Hva er dette for et sted da?

Også her er tanken å se litt nærmere på kommunen, med de historiske brillene på. Er det noen utviklingsstrekk som gjorde Hamar til Hamar, er det noe vi kan peke på da som gjenspeiler seg nå? Er det noen historiske betingelser som har gjort Hamar til hva det er idag, og hvorfor Hamar har havnet høyt oppe på listen i denne oppgaven.

Hamar var fra virkelig tidlige tider et regionalt sentrum, og er en av 8 middelalderbyer i Norge, og eneste i innlandet. Med domkirke og bispesete, var Hamar et sentrum rundt år 1000, ikke minst for handel (kaupang). Fra 1537 går det i grunn bare nedover med Hamar som regionalt knutepunkt og maktsentrum (Kulturminneplan, 2011). Så skjer det noe interessant, for i motsetning til de fleste andre byer i Norge som har vokst frem over tid, ble Hamar opprettet ved lov i 1848 (Kulturminneplan, 2011). Bakgrunnen for dette var å etablere tettere forbindelse med innlandet og Oslo, og Hamar skulle være et regionsenter der bønder kunne handle med sine produkter – posisjonen til Hamar styrkes ytterligere når jernbanen kommer.

Først styrkes forholdet i innlandet ved at jernbane til Elverum blir til, og gir Hamar enda et naturlig fortrinn som det naturlige midtpunktet i regionen. Det er også i denne perioden med jernbaneutbygging at Hamar som undervisningsplass blir etablert (Kulturminneplan, 2011).. Når jernbanen til Trondheim om Røros og Eidsvoll-Hamar står ferdig har Hamar enda flere kort på hånden som et regionalt knutepunkt. På 1860-tallet åpnes både Norges første folkehøyskole og det som idag er Høgskolen i Innlandet avdeling Hamar, og Hamar fikk etterhvert rykte på seg som en undervisningsby med bakgrunn i de ulike skolene som fantes og ble opprettet i Hamar (Kulturminneplan, 2011).

I middelalderen var altså Hamar et sentrum for handel og makt, etterfulgt av en lang periode uten funksjon som regionsentrum, frem til 1848 da byen opprettes med hovedformål å være en regional møteplass for handel mellom bøndene – så på et vis kan man si at Hamar har vært et handelssentrum i mer enn 1000 år. Det er heller ingen tvil om at jernbanen spilte Hamar bedre og god.

287 410 Ø

6 747 483 N

KULTURHUSET

INN

STASJON

6 744 793 N

285 510 Ø

0 450 m

1:10 000 (format: A4 stående)

Koordinatsystem: ETRS89/UTM sone 33N

NORGE BILDER

Utskriftsdato: 15.11.2019

Dagens situasjon:

I de siste årene har kanskje Hamar vært i mediernes søkelys grunnet et noe omdiskutert stupetårn, men ser vi bort ifra en aldri så liten stupeskandale, så er Hamar idag en by i utvikling.

I kommuneplanens samfunnsdel for Hamar 2018-2030 omtaler kommunen seg selv som en regionsby. I samfunnsdelen blir det trukket frem og lagt vekt på at utdanningsnivået i Hamar er det høyeste i nye Innlandet fylkeskommune, samt at de er det største handelssentrumet i regionen. De trekker selv også frem at de er et kultursentrum, men de legger nok vekten mer på idrett enn kultur.

Hamar som undervisningsby er nok ikke like fremtredende idag som tidligere tider, men Høgskolen i Innlandet har studieavdeling på Hamar. De trekker også frem at de historiske har vært gode på byplanlegging og det å skape sentrum, noe de fortsatt gjør idag – når de ser det opp imot det grønne skifte.

Hamar kommune har et stort fokus på barn og unge, og de knytter dette opp mot kultursatsningen sin. Så det er ingen tvil om hvilken del av befolkningen de ønsker å tiltrekke seg. De har hatt en bevisst satsning på sentrum, med barn og unge som grunntanke, og de har bygget nytt kulturhus. De erkjenner også at de har en stadig økende lavinntektsandel barn og unge i kommunen – og vil bruke kultur og frivillighet som midler mot dette.

I tillegg har de en aldrende befolkning, noe som gjør at Hamar i dag har en større andel eldre enn landsgjennomsnittet. Det er jo selvsagt utfordringer knyttet til dette.

Hvem flytter hit?

Som ved de andre kommunene har jeg tatt utgangspunkt i befolkningsstatistikken til SSB (07459) og deretter funnet differansen fra 2018 til 2014, og gruppert de i alder. Da kan man om ikke annet få frem noe informasjon om hvilke alderstyper som flytter til kommunen, som er det interessante i denne oppgaven. Igjen, det er ikke mulig å vite hva som gjør at de ulike flytter til Hamar, men det kan jo vise en viss tendens.

I motsetning til Bø, der det var en overveldende økning blant de under 50 enn de over 50, er bildet litt annerledes i Hamar. Det er gruppen under 50 her også som øker mest, men den største økningen i enkelt gruppering er uten tvil 70-79 år, som faktisk står for 63% av den reelle økningen i mennesker. Likevel har det kommet til totalt sett flere under 50 enn over 50 til kommunen.

Blant de yngre kan det se ut til at det har etablert seg barnefamilier i kommunen, og ikke en like stor tendens for gruppen 20-29 år som i Bø.

Aldersgrupper	Befolkningsendring (antall mennesker)
0-9 år	32
10-19 år	134
20-29 år	267
30-39 år	258
40-49 år	-7
50-59 år	85
60-69 år	26
70-79 år	712
80-89 år	-116
90-99 år	21
100+ år	-2

Kulturindeksen

Om vi ser litt nærmere på hvordan Hamar gjør det på kulturindeksen mellom 2014-2018 kan vi også danne oss et visst bilde av hva slags kultur de gjør det godt på og mindre godt på. Hamar har i perioden 2014-2018 ligget stabilt i toppsjiktet på kulturindeksen.

I forhold til forfattere ligger Hamar omtrent på landsnittet, samme gjelder musikere/komponister, visuelle kunstnere og film- og scenekunstnere. Det er likevel interessant å se at under kunstnere-kategorien ligger Hamar jevnt over når man ser det opp imot Hedmark ellers.

Under kategorien kulturarbeidere er samme tendens som for kunstnere å se. De ligger omtrent med landsnittet, men sett mot Hedmark skiller Hamar seg positivt ut. Om vi derimot ser på museum, og arrangement knyttet til dette ser det ut til at Hamar gjør et godt stykke arbeid. Her er det godt over landsnittet og igjen, enda lengre over Hedmarkssnittet.

Konserter ser ut til å ha fått et ordentlig oppsving fra 2016 til 2018, både i omsetting og arrangementer. Og kinobesøkende har holdt et stabilt høyt nivå i hele perioden fra 2014-2018. Biblioteket har hatt en noe nedadgående utvikling i perioden, men holder seg likevel på et høyt nivå – sett fra nasjonalt og regionalt perspektiv.

Teater og dans ligger igjen på et høyt nivå sett i perioden. Kulturskolen (6-15 år) derimot gjør det dårligere i Hamar, det ligger under både det nasjonale og regionale sammenligningen for hele perioden, selvom de fra 2016-2018 har vært en tydelig økning for kulturskolen.

Frivilligheten sett samlet gir Hamar en grei samlet oppslutning. De ligger noe under og noe over lands- og regionsnittet, men totalt sett ligger de midt på treet når man ser på frivillighetskategoriene.

Summert kan vi si at de tre beste kategoriene for Hamar er: Scenekunst, kino og konserter.

Hva slags kulturtilbud?

I Hamar kommunes temaplan for kultur 2019-2025 legges det vekt på Hamar som en regional storaktør på kulturfeltet.

Det er virkelig interessant at de trekker frem økonomispørsmålet i egne planer og ser verdien av å ha romslige budsjetter utover det lovpålagte kulturtilbudet, for å fremme en bredde og et mangfold i kommunen. Som så mange andre legges det særlig vekt på at kulturtilbud er nøkkelen til attraktiviteten.

Mest interessant er det likevel det kommunens selv sier om sin satsning på kulturtilbud, nemlig at de skal være et godt sted å bo. Og Hamar har satset mer på kulturtilbud i det siste, ikke minst med Hamar kulturhus som stod ferdig i 2014, og som fungerer som et regionalt kulturhus.

Det er også flere ulike festivaler i kommunen, fra middelalderfestival til tverrkirkelig ungdomsfestival, og her trekkes også de frivilligheten som er i Hamar frem. Det kan vitne om at det er mange kulturtilbud i kommunen når kommunen og frivillige aktører sammen ønsker et forum for å koordinere og spre kulturtilbudet mer.

Hamar bibliotek fokuserer på en større åpenhet enn tidligere, ikke helt ulikt den nasjonale trenden med døgnåpne bibliotek, og kommunen er fremoverlent i den forstand at de ønsker å få opp og frem nye kulturtilbud som VR (virtuell virkelighet), dataspill og media. Det er i Hamar også flere ungdomsklubber i kommunal regi.

Utenom dette trekkes det frem på kommunens hjemmesider flere kulturtilbydere; Domkirkeodden museum, Hedmarken Symfoniorkester, Innlandet musikkråd, Teater Innlandet, som er den største kunstinstitusjonen i nye Innlandet, Kunstbanken – som sørger for et bredt tilbud innen kulturformidling og har egen performance festival, Kirsten Flagstads museum og Norsk Jernbanemuseum blir og trukket frem.

På kulturskolen har de fokus på musikk i ulike former som band, variasjon i enkeltinstrumenter og samspill i form av korps, det er videre både teater, billedkunstoppplæring og ballett på tilbudsoversikten (Hamar kommune, ukjent).

Om vi ser litt nærmere på Hamar kulturhus, og programmet for høsten 2018, er det nok her og en tyngde på barnefamilier og den mer voksne befolkningen i Hamar – igjen, som andre kommuner, det er ikke det største fokuset på de unge uten barn. Det de derimot har som vil være med på å tilgjengeliggjøre kultur for ungdom, er et ungdomskort som gir deg rabatter om du er i alderen 13-21 (Hamar kulturhus, ukjent).

Men det er ingen tvil om at det skjer mye, ved å ta noen raske søk på to av de største plattformene for billettsalg Ticketmaster og TicketCo, ser man at det skjer mye i Hamar, jevnt og trutt.

Kongsberg

Hva slags sted er dette?

Kongsbergeventyret starter som de fleste kjenner til med funnet av sølv i 1623. Men jeg ønsker å se litt lengre tilbake i tid – tiden før gruvene. Det er nemlig slik at Kongsberg er en av de få byene i Norge som er blitt bygget opp på dårlig jord (visitkongsberg, ukjent). På mange måter var Kongsberg var et uattraktivt utkantstrøk, men det som gjør det hele interessant er at i tiden før gruvene var Kongsberg et knutepunkt, eller et veikryss for de ulike dalstrøkene i området. Kongsberg lå midt imellom det som etterhvert utviklet seg til flere omkringliggende tettsteder med sagbruk (visitkongsberg, ukjent), og Kongsberg som navet i regionen har da kanskje sin opprinnelse fra denne tiden.

Sølvgruvedriften er absolutt det største vendepunktet for Kongsberg. Fra et uattraktivt veikryss til Norges nest største by i 1789 er en lang, men kort vei for Kongsberg. Med kongelig makt og i jakten på sølvet blir altså kjøpstaden Kongsberg etablert i 1624, da kommer også Norges første offentlige kjørevei på plass mellom Hokksund og Kongsberg (snl.no, 2019).

I 1757 opprettes Norges første høyskole og Europas første institusjon for utdanning i bergteknikk, Bergseminaret. I 1895 etableres Kongsberg tekniske aftenskole, som senere får navn Tinius Olsens fagskole etter mannen som støttet skolen økonomisk de første årene, og denne tekniske aftenskolen er grunnlaget for utviklingen av Høgskolen i Buskerud – men er i dag ikke lengre en del av Høgskolen i Buskerud avdeling Kongsberg, men selvstendig fagskole i Kongsberg (fagskolen-tinius.no, ukjent).

I 1871 forbindes Kongsberg med Drammen og Oslo, og i 1920 kommer også jernbanen som fører Kongsberg nærmere Telemark på plass (Sørlandsbanen) og i 1927 åpner Numedalsbanen (snl.no, 2019), som skulle koble industrien i regionen sammen. I disse årene stadfestes Kongsberg som et kryss, som et knutepunkt og som en viktig regional plass.

Dagens situasjon:

Idag bærer Kongsberg preg av den rike utviklingen som foregikk over mange år. I kommunens egen samfunnsdel (2018-2030) beskrives ulike trekk ved kommunen. Det er en delt by, med Lågen, og byen har vokst over elven – det sees. Kongsberg har i dag et høyt utdanningsnivå, de fremstår som en viktig regional aktør med togforbindelser som er opprettholdt i over 100 år, Kongsberg har også de siste årene blitt en universitetsby gjennom USN (Universitetet i Sør-Øst Norge) avdeling Kongsberg.

Der industri var det viktigste i Kongsberg-samfunnet, kan det sies at industri og kultur nå er det viktigste. I samfunnsdelen trekkes nettopp kulturelementet frem, og de viser til at kommunen har internasjonale store arrangement og et mangfold i det lokale kulturtilbudet. Dette gjenspeiles også i kommunens visjon: «vekst gjennom kunnskap og kultur», noe som virkelig er interessant!

Kongsbergbefolkningen eldres, og det vises jeg også senere i oppgaven. Men prognosene er altså at den eldre befolkningen øker mer enn den yngre befolkningen også i tiden frem mot 2030. Det er i dag et stort potensiale for at en yngre befolkning, om ikke annet, skal få en tilknytning til Kongsberg gjennom studier. De viser også til at de i dag er en kommune som ligger i utkanten av Oslo-regionen, og derfor må i seg selv være et attraktivt regionssenter.

Som by er også Kongsberg er en kompakt by, der byutviklingen igjennom tidene har vært konsentrert og det gir i dag også et godt utgangspunkt for videre utvikling i Kongsberg, ikke minst med tanke på fortetting, sosiale møteplasser og en aktiv bykjerne, der Kongsberg igjen er – og skal videre fremheves – som et regionalt knutepunkt.

Befolkningsendring

Også her har jeg tatt utgangspunkt i SSB-statistikken (07459). Som ved de andre kommunene har jeg sett på befolkningsutviklingen og trukket fra 2018 status mot 2014 status, og dermed kunne se hvilke aldersgrupperingen som har økt mest i perioden.

I Kongsberg er dette ganske annerledes enn de andre kommunene, det er en veldig tydelig økning i mennesker i alderen 50+, og det er tilnærmet ingen økning for barn, unge eller unge voksne. Det er såpass at av de ca 1000 som endringer viser, er omtrent halvparten av økningen i endring i aldersgruppen 70-79 år.

Det er ikke helsvart for Kongsberg med tanke på unge mennesker og endring. Det man ser er at de yngste barna har hatt en tydelig nedgang, men barn i 10-19 årsalder (barn og unge) har økt voldsomt disse siste årene. Det kan se ut til at barnefamilieene som etablerte seg for ti år siden har vokst opp, men det har ikke vært tilstrekkelig med tilflytting av yngre barnefamilier som gjør at endringen blir veldig skjev og de eldste som blir boende og blir eldre opplever en større endring.

Aldersgrupper	Befolkningsendring (antall mennesker)
0-9 år	-110
10-19 år	171
20-29 år	46
30-39 år	-80
40-49 år	49
50-59 år	304
60-69 år	9
70-79 år	568
80-89 år	51
90-99 år	-7
100+ år	-3

Kulturindeksen

Også her vil det være interessant å se litt nærmere på hvilke vektinger i kulturindeksen Kongsberg (kulturindeksen c, ukjent) gjør det godt i, og som med de andre kommunene har Kongsberg ligget jevnt i toppen på kulturindeksen i perioden 2014-2018.

I kategorien kunstnere, herunder forfatter, visuelle kunstnere og musikere/komponister gjør Kongsberg det dårligere enn landsnittet, og ligger omtrent på Buskerud-fylkesnivå og noe over. Da ser man på tettheten pr. 1000 innbygger, og her kommer altså ikke Kongsberg spesielt godt ut.

Også i kulturarbeider kategorien gjør ikke Kongsberg det noe nevneverdig godt, og de faller også her stort sett og samlet under det nasjonale snittet. Derimot gjør Kongsberg det bedre enn det nasjonale og regionale sammenligningene når det gjelder museum.

Når vi ser nærmere på konserter, ser vi at Kongsberg stadig øker i forhold til det nasjonale snittet, og holder seg godt over det regionale snittet også, og man ser en tydelig økning i konserter. Det som er mest interessant er likevel omsetningen som har skutt fart – det kan vitne om at stadig flere bruker tilbudene. Kinoen holder også stand, og man ser at det er et skifte i 2016 der antallet fremvisninger øker en god del.

Biblioteket i Kongsberg gjør det godt! Det er skyhøye besøkstall sett mot lands- og regionsnittet som ligger på rundt 5 besøk pr innbygger, mens Kongsberg bibliotek opplever i 2016-2018 perioden besøkstall på over og rundt 20 besøk pr innbygger!

Verken dans eller teater er det helt store i Kongsberg, og forestillinger og publikum ligger langt under landsnittet, men også under regionsnittet for Buskerud. Det går bedre på kulturskolen (6-15 år), her ligger Kongsberg over lands- og regionsnittet i antall timer.

Når det gjelder tildelinger gjør Kongsberg det godt. De mottar vesentlig mer enn snittet i støtte fra Kulturrådet, som kan vitne om nyskapning og kreativitet og de mottar også voldsomt mye mer enn snittet i MVA-refusjon som også gir en pekepinn på mye aktivitet, kanskje spesielt i lag og foreninger. I tillegg gjør de det midt på treet og litt bedre enn snittet når det gjelder frivillighetssektoren.

Oppsummert er det disse tre kategoriene som trekker opp Kongsberg som kulturkommune: konserter, tildelinger og bibliotek.

Hva slags kulturtilbud?

Når Kongsbergs historie skrives om og trekkes frem er det industrien som trekkes frem, og kulturtilbudet blir litt borte, men Kongsberg har faktisk et av Norges eldste kulturelle stevne; Kongsbergmarken. Kongsbergmarken var i utgangspunktet møteplass for bønder i omkringliggende bygder fra 1628 der de kunne selge sine varer – dette igjen kan jo tyde på at Kongsberg har vært et regionalt senter i lang tid. Siden har Kongsbergmarken blitt et større stevne, som trekker til seg et ikke ubetydelig antall mennesker (kongsberg.no, ukjent a).

På kommunens hjemmeside har de en grei oversikt over noe av det som skjer i kommunene (Kongsberg kommune, ukjent). Kongsberg har flere kjente festivaler, der Jazzfestivalen må være den største og mest kjente. Attraksjoner som Gruvene er selvsagt et stor del av kulturtilbudet til Kongsberg, det er også flere museum knyttet til byens historie. Kongsberg har også de seneste årene gjort seg godt kjent i den klassiske verden av musikk, der Glogerfestspillene i januar vil være høydepunktet. En stor ski- og vinterfest SnowStock er også tatt med under kulturtilbudet her, ettersom kulturindeksen også ser på frivillighetsgraden – og som kjent går ikke festivaler rundt uten frivilligheten. I tillegg er Kongsberg Krimfestival en årlig begivenhet.

Sett bort ifra mangfoldet av festivaler, har Kongsberg to «lokomotiv» som de selv kaller det i kulturtilbudssammenheng; EnergiMølla og Musikkteateret. EnergiMølla er absolutt en storstue, det levner det ingen tvil om. Det foregår en hel rekke ulike arrangement, og inntrykket av arenaen er at det er hakket mer ungdommelig eller rettet mot unge mennesker, fremfor den eldre generasjon. Det er et stort mangfold ja, men det er likevel etter å ha sett over programmet et program som er passende til EnergiMølla, energifylt og en sosiale møteplass for både etablerte og tilflyttere (EnergiMølla.no, ukjent).

Musikkteateret (kongsbergmusikkteater.no, ukjent) på sin side er mye mer – slik jeg ser det – rettet mot barnefamiliene og det etablerte eldre inntektsbringende publikummet. Musikkteateret ligger på Krona, som i Kongsberg er et kultur – og kunnskapssenter, der blant annet USN og da Musikkteateret ligger.

Det er virkelig et mangfold av lag og foreninger, sett fra kulturtilbudssiden. Både innenfor film, teater og musikk er det flere valgmuligheter for folk i ulik alder. Barn og unge som er interessert i kultur har definitivt flere muligheter i denne kommunene enn mange andre. Også kunst og dans er godt representert i kommunen, i tillegg finnes det flere lag og foreninger som er rettet mot kulturvern- og minner. Det er virkelig nok å gjøre på fritiden sin – om man ønsker det i Kongsberg (kongsberg.no, ukjent b).

Kristiansand

Byen der tiden går litt saktere enn ellers i landet og der late sommerdager og sesongkort i Dyreparken er obligatorisk utgift på sommerbudsjettet til barnefamiliene, byen som har gitt oss Norges kronprinsesse – Sørlandets hovedstad, Kristiansand. Jeg skal her igjen se om det er noen historiske trekk, hvordan kulturindeksen slår ut i kommunene og hva slags endring i befolkningen det har vært.

Hva slags sted er dette?

Kong Christian IV er mannen som får det til å skje. Ved å peke ut området som senere blir Kristiansand til et viktig punkt i forbindelse med handel, grunnet gode havneforhold, og i tillegg gir stedet administrasjons og forsvarsoppgaver (kristiansandkommune.no, ukjent a). Selve grunnleggelsen av det som skal vokse frem til det kjente rutenettverket skjer i 1641.

Kristiansand blir utover 1680 årene gitt status som både garnisonsby og stiftsamtmannen og biskopen som hadde hatt tilholdssted i Stavanger flyttes til Kristiansand, samt at det bygges festninger i og rundt området (kristiansandkommune.no, ukjent a) – alle disse hendelsene er med på å bygge opp Kristiansand om et regionalt knutepunkt.

Byen har flere opp- og nedturer grunnet sin sterke tilknytning til utlandet gjennom handelsflåten – men byen oppleves store oppsvinger i oppturene, og holder på sin posisjon som et regionalt viktig knutepunkt og administrasjonssenter i årene fremover også (kristiansandkommune.no, ukjent). Utover 1800-tallet etter løsrivelsen fra Danmark opplever Kristiansand virkelig gode tider, blant annet blir den sentrale Domkirkeparken etablert og en treplantingskomitee oppnevnt (kristiansandkommune.no, ukjent a).

Bybrannene står alltid sentralt i Kristiansand, og bidrar til nytenkning gjennom hele byens periode fra 1600-tallet. Store planer om en mer effektiv havn blir påbegynt på 1800-tallet, vann og avløp, elektrisitet og ikke minst etablering av utdannelseinstitusjoner som Latinskolen og Katedralskolen blir viktige for byen – og regionen. Og mot slutten av 1800-tallet etableres Setedalsbanen, som knytter Kristiansand mot innlandet og 1921 har byen fått en velfungerende bybuss (kristiansandkommune.no, ukjent a). Det er med andre ord en by som er blitt en destinasjon ikke bare fra havet, men også fra andre infrastrukturer i skiftet 1800/1900.

I 1938 er Sørlandsbanen kommet helt til Kristiansand, og i 1939 åpner Kjevik flyplass rett utenfor byen, og havnen utvides på nytt for å møte moderne skipsfart og stadig større skip. Etter annen verdenskrig reetableres direkteruter med skip til både England og Danmark. Kristiansand viser seg virkelig som et stadig viktigere knutepunkt, spesielt for Sørlandet.

KULTURHUS

UiA

STASJON

KULTURHUS

Dagens situasjon

Om man ser i kommuneplanens samfunnsdel 2017-2030 for Kristiansand, er det flere ting de som blir trukket frem for nå-situasjonen, eller dagens situasjons da.

De siste årene har man som kommunen selv sier på grunn av kultur- og kunstinstitusjoner gitt byen og landsdelen et løft. Ganske interessant at de peker på hele landsdelen, og dermed befester sin regionale betydning som ganske stor. Det er et bredt spekter av kulturtilbud, fra store festivaler for ungdom/unge voksne (Palmesus) til barn og eldre.

Universitetet i Agder sin største avdeling ligger også i Kristiansand, og dermed har Kristiansand en stor utdanningsinstitusjon tett på sentrum. I tillegg er Kristiansand fremdeles et knutepunkt på mange måter – med direkte forbindelse fra havet til Danmark, med tog gjennom Sørlandsbanen til Oslo og fly til verden.

Som så mange andre peker Kristiansand på viktigheten av kulturtilbud og attraktivitet som viktig for byens posisjon og regional betydning, også fremover

Befolkningsendringen

Ved å se på befolkningsstatistikken fra SSB (07459) for Kristiansand kommune i 2014 og 2018, og deretter se endringen i befolkningen, kan man si noe, ikke alt, om hvilke mennesker som flytter til kommunen. Det blir feil å bruke ordet flytting, men endring av befolkningssammensetningen i kommunen gir i alle fall en pekepinn på hvem som tiltrekkes til kommunen, eller blir værende. Dette er det samme for alle fire fokuskommunene.

I Kristiansand er det virkelig interessant å se at det er en aldersgruppe som skiller seg veldig ut: 20-29 år. Her er det en enorm økning i forhold til alle andre aldersgrupper, og det er omtrent 33% av økningen og endringen som finner sted i denne perioden. Det kommer også til en del barn i denne perioden, men det skal også sies at Kristiansands befolkning også blir eldre, og det kan jo igjen tyde på at folk trives.

Det er også utrolig jevnt når man ser gruppene 0-49 og 50-100+ mot hverandre. Omtrent like stor endring i disse to grupperingene, men det skal da sies at en av de største endringene mellom to grupper er mellom 40-49 år til 50-59 år, så det kan være en forklaring på hvorfor over og under 50-grupperingen er omtrent like stor. Men som sagt, definitivt størst endring i aldersspennet 20-29 år.

Aldersgrupper	Befolkningsendring (antall mennesker)
0-9 år	251
10-19 år	182
20-29 år	1809
30-39 år	426
40-49 år	70
50-59 år	917
60-69 år	521
70-79 år	1116
80-89 år	64
90-99 år	95
100+ år	6

Kulturindeksen

Når vi ser litt nærmere på kulturindeksen for Kristiansand (kulturindeksen, ukjent d), så er også dette med å gi en pekepinn på hva slags kulturtilbud som er i Kristiansand, som igjen i diskusjonsdelen kan tas opp og drøftes i forbindelse med befolkningsendringen. Jeg går som vanlig igjennom de mest interessante kategoriene fra kulturindeksen i perioden 2014-2018, der Kristiansand også jevnt har ligget i toppsjiktet.

Om vi ser på kategorien kunstnere, ser vi at på samtlige underkategorier som musiker/komponist, visuell kunstner og film-/ og scenekunstnere ligger kommunen under de nasjonale snittene, men over de regionale snittene.

Under kunstneriske produksjoner har Kristiansand økt antallet de siste årene, og ligger over både regionen og landet samlet. De ligger også rundt landssnittet på kulturformidlingsarbeidere. Mens de under kategorien museum ligger under det nasjonale snittet, men ligger likevel over det regionale snittet for Vest-Agder. Når det gjelder konserter ligger de under land og region, men i omsetning på konserter ligger de over, dette kan jo være en indikasjon på at det er få, men godt besøkte konserter i kommunen.

Kristiansand ligger på kinotoppen, både når det gjelder antall kinobesøk pr innbygger og antall fremvisninger ligger Kristiansand godt an. Det samme mønsteret kan sies om biblioteket, der Kristiansand jevnt over gjør det bra på biblioteks-fronten.

I 2016 var det en voldsom topp når man ser på teater, både i publikummere og forestillinger. Men dette har siden toppåret gått ned, men er likevel over det nasjonale snittet. Dans derimot gjør det godt i Kristiansand, der danseforestillinger ser ut til å ligge en god del over de andre snittene.

Kulturskolen i Kristiansand har en vei å gå, og ligger både under i forhold til de regionale- og landssnittene. Mens det på kulturmiddeltildelinger er et godt nivå, og definitivt over det regionale nivået. Og om man ser på faktorene som ligger under kategorien «frivillighet» ligger Kristiansand helt midt på treet, men noe over det regionale snittet.

Oppsummert kan man si at disse tre kategoriene gjør det best i Kristiansand: scenekunst, kulturarbeider og tildelinger.

Kulturtilbud:

Kristiansand har et mangfold av kulturtilbud, for alle aldre. Innenfor dans gjør de det stort om dagen, og har Sørlandets eneste festival i samtidsdans – «Ravnedans», samt at Kilden Kulturhus har en rekke danseforestillinger i løpet av programmet – i tillegg har de egen danselinje på Vågsbygd VGS (kristiansandkommune.no, ukjent b)

Festivaltilbudet er bredt og snevert, stort og smått – og jeg nøyer meg med i denne oppgaven å påpeke at det i Kristiansand er flere ulike festivaler, for ulikt publikum – i alle aldre. Kinotilbudet er stort i Kristiansand, i tillegg til ordinære visninger har man også et miljø rundt film og kino; som filmverksted og barnefilmfestival, samt Cinemateket som viser snevrere filmer enn hva en ordinær kino gjør (kristiansandkommune.no, ukjent b).

Innenfor frivillighetens område, må man trekke frem at Kristiansand har flere lokallag med stor aktivitet innfor tematikken lokal historie; med blant annet historielag, kystlag og «Sørlandet» verdens eldste fullrigger som er operativ.

Kristiansand kan også by på et bredt museumstilbud – fra botanikk og kunst til mer maritime museum. På musikk gjør man det virkelig godt – med både storscenen på Kilden med symfoniorkesteret, flere sommerscener med et mer intimt preg, Jazzvesenet og Samsen kulturhus som med Blingen scene, som skal være Norges beste scene for rytmisk musikk (kristiansandkommune.no, ukjent b).

Når først Kilden er nevnt, så det er jo veldig naturlig å trekke frem teatermiljøet i Kristiansand. Det er ikke bare Kilden det foregår store produksjoner, på Rosegården Teaterhus har over 30 amatørteaterforeninger fra området tilholdssted – i tillegg har Scenekompaniet (mye turnevirksomhet) Kristiansand som hjemkommune og selvsagt Det dramatiske selskap, Norges eldste amatørteater fra 1787(kristiansandkommune.no, ukjent b).

Så har de selvsagt Kulturskole for barn og unge, med et bredt spekter av aktiviteter, et velfungerende bibliotek og en rask titt på den vedtatte handlingsplanen for kultur 2019-2022 viser at kommunen i årene fremover bare ønsker å bygge opp om kulturtilbudet i byen med blant annet: rehabilitering av Samsen kulturhus, nytt kunstmuseum på Silokaia (den mye omtalte Kunstsiloen), ny kulturskole på Silokaia og kjøp av tomt for å etablere et kultursenter øst i Kristiansand.

6

6.0 DISKUSJON

Under diskusjonen skal jeg se nærmere på og diskutere ulike aspekter i oppgaven. Først vil jeg diskutere forholdet mellom kulturtilbud og bostedsattraktivitet – deretter vil jeg ta utgangspunkt i fokuskommunene, se på de strukturelt og geografisk. Videre vil jeg se nærmere på befolkningsendringen i kommunene og diskutere det opp imot det som sies om kultur og brukere, og til slutt vil jeg se nærmere på selve kulturtilbudet i kommunene – og knytte dette sammen med brukere.

6.1 Kulturtilbud og bostedsattraktivitet

Som både Telemarksforskning (2012) og Granberg (2015) bemerker tydelig, er kulturtilbud og bostedsattraktiviteten noe som ikke direkte har en tilknytning til hverandre. Og man vet ikke hvilken vei det i så fall påvirker hverandre, om det er mengden kulturtilbud som gjør et sted attraktivt, eller om et sted som er attraktivt opplever en oppblomstring av kulturtilbud.

Som Variede (2018) trekker frem, er det mange elementer i forskningen i forholdet mellom kulturtilbud og bostedsattraktivitet som ikke er gjort enda. Det er altså mange knuter man kan – og bør – løse for at forholdet mellom de to skal bedre forstås. Blant annet nevner han at man ikke har sett på endring over tid – som jeg tror vil være en viktig ting å se på fremover.

I forholdet mellom kulturtilbud og bostedsattraktivitet, er det altså mye vi ikke vet. Det vi likevel vet – og ser tydelig – er at norske kommune bruker kultur som et verktøy for å øke egen attraktivitet. I de aller fleste kommuneplaner er det fokus på attraktivitet og kulturtilbud som metode eller verktøy for å øke attraktiviteten i kommunen. Det man kan si om dette er at det i stor grad brukes som et markedsføringsverktøy, i troen og tanken på at kulturtilbud gjør et sted mer konkurransekraftig eller attraktivt.

Så det er kanskje slik at markedsføringen i seg selv skaper blest, der man tar utgangspunkt i noe mange vil tenke er godt og positivt. Som vi så i Abalo og Danielsson (2008) sa respondentene der at; det at det finnes kulturtilbud er et uttrykk for attraktivitet, selv om de selv ikke bruker tilbudet. Det er altså en tanke, eller en idé vi mennesker har, og som er implementert av mange kommuner da, at kulturtilbud er noe som gjør et sted attraktivt – uten at forskningen vil kunne støtte dette.

Så kanskje man kan si at så tanken eller idéen om at kulturtilbud er riktig vei å gå for å få et attraktivt sted er så godt markedsført og snakket så mye om i offentlige rom og dokumenter at det har blitt en sannhet uten rot i virkeligheten. Det er mye man må se på nærmere innenfor spenningen i forholdet kulturtilbud og bostedsattraktivitet, sett fra forskningen, men jeg vil si at tanken er såpass integrert at det vil være vanskelig å vende om. Et viktig element i det må jo sies å være at Telemarksforskning kom med dette ikke-funnet i 2012, men det er jo fremdeles i kommuneplaner og i offentlig debatt stor enighet og forståelse for at kulturtilbud gjør et sted mer attraktivt.

6.2 Geografi og strukturelle forhold

Når Vareide (2018) peker på sine faktorer over hvorfor steder kan være attraktive, så er tilgang på areal en av disse faktorene. Det kom jo også frem i gjennomgangen av bostedsattraktivitetsindeksen, eller barometeret, at mellomstore byer er like attraktive som store byer. I tillegg må vi trekke inn Abalo og Danielsson (2008) som trekker frem dette med at færre bruker kulturtilbud i utkantstrøk, mens man i byer eller større tettsteder da vil kunne oppleve at kulturtilbudene i større grad blir brukt.

Med det sagt så retter vi blikket til fokuskommunene.

Det er en del likheter mellom de fire fokuskommune – Bø i Telemark, Kongsberg, Hamar og Kristiansand – og det er disse likhetene jeg nå vil diskutere.

For det første så er alle kommunene regionssentrum. De har i kraft av sin egen geografiske posisjon et overtak på de omkringliggende områdene. Det er i forlengelsen av det viktig å påpeke at størrelsen på stedet, og antall innbyggere ikke er like viktig som at stedet i seg selv har flere innbyggere eller er større enn omkringliggende områder. Det er som nevnt stor forskjell på Bø i Telemark (ca. 6000 innbyggere) og Kristiansand (ca. 90.000 innbyggere), men de er likevel i sin posisjon et naturlig midtpunkt i sitt område.

Det er også viktig å trekke frem at disse kommunene historisk har viktige knutepunkter – og fremdeles er viktige knutepunkt. Det er kommuner som over lang tid har befestet sin posisjon som viktige ferdselspunkter, altså steder man reiser til – og ikke bare igjennom. Det er med andre ord lett å reise til disse stedene med ulike transportmetoder – spesielt togforbindelsene vil jeg trekke frem. Togtilbudet viser også at fokuskommunene på enkel og relativt kort reisetid er knyttet til større bo- og arbeidsmarked, eksempelvis tog mellom Bø og Oslo, eller Hamar og Oslo.

Det er plass i disse områdene til å bygge ut. Som Variede (2018) trekker frem her er en av faktorene for attraktivitet at det er mulighet for utbygging, og i alle fokuskommunene kan man ikke si at plassmangel er det som preger kommunene, Kristiansand har store areal tett på sentrum som vil kunne sies å være transformasjonsområder og de andre kommunene har i grunn plass nok for videre vekst og fortetting.

De fire fokuskommunene har også større utdanningsinstitusjoner, tett på sentrum. Dette har jo vært gjennomgående og tilbakevendende i flere av dokumentene referert til i oppgaven – at utdanningsnivå henger tettere sammen med kulturtilbud enn andre faktorer. Det at det er en utdanningsinstitusjon i kommunen kan derfor ha noe å si, da man ser i statistikkene at kommunene med utdanningsinstitusjoner har et høyere utdanningsnivå, som da igjen gir en pekepinn på at det kan være mer kulturtilbud i kommunen. Lokaliseringen av utdanningsinstitusjonen har nødvendigvis ikke så mye å si, men i fokuskommunene i denne oppgaven ligger de alle i sentrum, eller tett på sentrum.

Alle kommunene har også et tydelig sentrum, som igjen må sees i sammenheng med deres posisjon som regional aktør, og man ser tydelig at det er sentrum i kommunene som er sentrum for regionene. Ja, i ulik størrelse – men i sin posisjon og sitt område er det ingen tvil om at de er det naturlige midtpunkt, blant annet med tanke på tydelig sentrumsstruktur og knutepunkt for transport.

6.3 Befolkning

Vaage (2018) trekker frem flere momenter i forhold til befolkningen, der kanskje det som det legges mest vekt på for Vaages del er at kulturbrukene har blitt eldre fra 1991-2016. Dette støttes av Abalo og Danielsson (2008) som også peker på at med alderen øker kulturbruken. Kvinner bruker kulturtilbud mer enn menn, og både menn og kvinner som har høyere utdanning bruker kulturtilbudene mer enn menn og kvinner uten høyere utdanning.

I befolkningsendringene i de fire fokuskommunene ser man en tendens med at folk blir boende, altså at befolkningen eldres. Det er også litt ulikt for de fire fokuskommunene, men det man kan si totalt sett om alle er at folk blir boende (altså eldrende befolkning) og barnefamilier har etablert seg, eller etablere seg i disse kommunene.

Bø i Telemark skiller seg ut, der det ser ut som en mye større økning i yngre mennesker enn de andre fokuskommunene. Det kan lett tenkes at dette er studenter (20-29 år) og Bø i Telemark har i perioden jeg har sett på hatt en kampanje rettet direkte mot studentene om å melde flytting. Disse studentene bor jo i Bø, og de har det som sitt tilholdssted, og det vil alltid flytte nye studenter til Bø – så på en måte gir tallene et mer riktig bilde av situasjonen i kommunene, men på den andre siden vil da den yngre gruppen i større grad ikke bli igjen og eldres i Bø, men reise ut igjen etter endt utdanning. Nå vet ikke jeg hvor mange studenter som faktisk har meldt flytting av adresse, men det er å regne med at noen studenter siden 2017 har meldt flytting.

Kristiansand opplever også at «studentgruppen» øker veldig, også her har kommunen gått inn og hatt kampanje knyttet til å melde flytting til Kristiansand. Det vil være samme som i Bø, men det er viktig å presisere at de to kommunene tilbyr forskjellige pakker til studentene, men jeg tror likevel en del av økningen i aldersgruppen 20-29 i både Bø og Kristiansand er knyttet til nettopp disse kampanjene. Igjen; det speiler kanskje bedre befolkningen som faktisk bor der – da studenter også er kulturforbrukere.

Ellers er det interessant å se i Kongsberg, der det virker som om kommunene for en 5-10 årsperiode siden opplevde stor tilflytting av barnefamilier, men at de de siste årene ikke har opplevd samme tilflytting. Endringen i befolkningen viser tydelig at det er veldig få av de yngste, men flere av de som er i 10-19 års alderen. Det kan jo vitne om at foreldre og barnefamilier trives i Kongsberg, men at det ikke har vært like stor tilflytting. Også Kongsberg, som de andre fokuskommunene, opplever at befolkningen blir eldre.

Befolkningen i de fire fokuskommunene har også det som omtales som et høyt utdanningsnivå. Som nevnt flere ganger og bekreftet gjennom statistikken knyttet til utdanning og vissheten om at disse kommunene har et høyt kulturtilbud pr innbygger – kan jeg også i denne oppgaven si at utdanningsnivå og kulturtilbud henger sammen. Dette er kun en bekreftelse på allerede utforskede faktorer, men det er fint å se at det gjelder.

I forhold til kvinner er det ikke slik at det er flere kvinner enn menn, sett mot andre norske kommuner, og det er vel heller ikke det som er relevant i forhold til oppgaven, da det som blir sagt om kvinner er at det er de som i større grad bruker kulturtilbud (ikke idrett) og menn bruker mer tid og penger på idrett. Det kan derfor ikke sies å være noen suksessoppskrift for kommunene å hige etter å ha flere kvinner enn menn, men kanskje man må jobbe mer rettet mot kultur for mannfolk fremover.

6.4 Kulturtilbud

Lindqvist (2015) trekker frem at kommunene i seg selv er verktøy for staten for å sørge for at det er et kulturtilbud, eller kulturell infrastruktur, i kommunen – som kulturskole og annet kommunalt tilbud. Dette kommer i dag til syne gjennom kommuneplanens samfunnsdel i Norge, og at man generelt har et nasjonalt fokus på kultur (les: Kulturminister). IVA-rapporten (2015) trekker også frem at kulturtilbud er en av de viktigste faktorene for å bygge opp om en attraktivitet – eller konkurransekraft. Igjen – en metode eller et verktøy for kommunene, men fra en annen vinkel enn det kommunale vinklingen, her sett mer som et verktøy for å tiltrekke seg folk, og ikke følge opp en nasjonal føring.

I Granbergs (2015) oppgave, tar hun jo nettopp for seg dette – ved å se på kulturpolitikken i et historisk perspektiv, der hun peker på at kulturtilbud har gått fra å primært være et kommunalt område til å gå over primært til å være et markedsføringsgrep for å tiltrekke seg nye mennesker – ny kapital og kompetanse.

I Norge i dag har vi definitivt et fokus på kulturtilbud som noe som skal være med å gjøre en kommune mer attraktiv. Både i form av å følge opp de nasjonale tankene (som da kommer til uttrykk igjennom samfunnsdelen) og som et markedsføringsgrep, der man ser at kulturtilbud blir knyttet opp mot attraktivitetsbegrepet i de samme planene. Det er altså en underliggende kulturpolitikk, som er «kultur til folket», men når man ser hvordan kommuner omtaler kulturtilbud og viktigheten av kultur er det oftere i sammenheng med å øke attraktivitet enn å sørge for et godt kulturtilbud.

Det som da blir fryktelig interessant å se er jo hva slags kulturtilbud fokuskommunene mine har.

Først skal vi se litt nærmere på kulturindeksen for fokuskommunene, og da kommune for kommune.

I Bø er det kino, konsert og frivillighet som scoret høyt på kulturindeksen. Et godt kinotilbud vitner om et allsidig kulturtilbud, et kulturtilbud de fleste i ulike sosiale lag og ulik inntekt bruker. Det vitner også om at det er et ungt publikum som oppsøker kulturtilbud (Vaage, 2018). Det er jo ikke helt overraskende at nettopp kinoen gjør det godt i Bø, da den både historisk har vært viktig for Bø og de omkringliggende tettstedene, og at det er en stundetbygd. Kino er lett, enkelt og et relativt rimelig alternativ for å oppsøke et kulturtilbud og vi vet også at barn er oftere på kino enn for eksempel konsert (Nilsen og Lind, 2013).

I forbindelse med konserter gjør også Bø det godt, og når vi ser hva Vaage (2018) sier så trekker han jo frem at konsert er en av de kulturtilbudene som ikke har opplevd å få en høyere snittalder, med andre ord er det flere yngre på konsert enn andre kulturarrangement. Dette er jo heller ikke helt overraskende i en by som er kjent for alt fra tradisjonell musikk til studentopplevelser, med andre ord svært variert. Det er ikke utenkelig at det også er flere studenter som drar på konsert enn pensjonister.

Den tredje kategorien Bø gjorde det skarpt i er frivillighet. Dette kan vitne om at kultur er samhold, og samhold er med på å styrke et fellesskap og igjen dermed øke attraktiviteten til et sted. Det er heller ikke utenkelige å tenke seg frem til. Med frivillighet ligger det som kjent mye ulikt, så det og vitner om en bredde i kommunen i forhold til muligheter for å delta i kulturlivet.

Når jeg så nærmere på hva som finnes av kulturtilbud i kommunen var det spesielt barn- og unge som kom godt ut. Spesielt Gullbring må trekkes frem igjen, og det bærer preg av at de satser på å få flere barn og unge til å delta på kulturelle arrangement. Kino er jo som kjent noe som trekker de unge, og Gullbring har egne satsninger rettet direkte mot barn og unge. Studentene har sin egen student-kro der de arrangerer ulike arrangement – men dette er ikke veldig integrert i lokalsamfunnet ellers slik jeg opplever det.

Bø i Telemark fremstår som en kommune som har en stor bredde, der mange deltar i ulike kulturtilbud. Dette kommer både til uttrykk gjennom at de scorer høyt på frivillighet på kulturindeksen og også når man ser at kommunen har mange lag og foreninger, og en kulturskole med variert tilbud til barn og unge (6-15 år).

Alt i alt er det ikke overraskende av Bø i Telemark gjør det så godt på kulturindeksen som de gjør, da de har et særlig fokus på å barn og unge, samtidig som det finnes en stor bredde – slik at flest mulig i alle fall har muligheten til å være med som kulturbrukere. I tillegg er det særlig relevant og viktig å få frem at Bø gjør det bedre enn landssnittet jevnt over på kulturindeksen, og spesielt bedre enn fylket (Telemark) og regionen. Det er ingen tvil om at Bø er det kulturelle midtpunktet i regionen – og dette er nok nøkkelen til suksessen.

I Kongsberg er det konserter, tildelinger og bibliotek som har kommet best ut på kulturindeksen. Som med Bø er konserter noe som vitner om et yngre publikum enn andre kulturarrangement, da Vaage (2018) peker på at konserter og festivaler er de to kategoriene som ikke har opplevd økning i snittalder på lik linje med andre kulturtilbud. Dette er absolutt ikke vanskelig å forstå i Kongsberg, om vi spesielt ser på EnergiMølla som en sosial og kulturelle arena som fremstår og er et sted for den yngre garde enn tradisjonelle kulturhus. Konserter er som nevnt et uttrykk da for et yngre publikum enn andre kategorier.

Tildelinger er ganske interessant. Da dette omfatter både Norsk Kulturråd, Frifond og Norsk Kulturminnefond. Når man hører ordet tildelinger tenker man automatisk på gamle museum – men i denne sammenheng tror jeg heller vi skal se på det som en satsning på kultur. Det å bruke tildelte midler til å skape noe, er essensielt – og spesielt at Frifond som er en støtteordning rettet mot barn og unge opp til 26 år, vitner om at det er et særlig fokus på denne gruppen – som da omfatter både barn og unge og studenter. Det er også interessant med Norsk Kulturråd, da de har en enorm bredde i sitt nedslagsfelt og tildelingsfelt. Igjen kan det at Kongsberg gjør det godt på tildelinger like gjerne være et uttrykk for å ta vare på lokal historie og identitet – som å vitne om nyskapning og vilje til å tenke nytt. Personlig er jeg aktiv i styresammenheng i en lokal teaterforning, og engasjert i amatørteaterlivet i Norge generelt – og det er tydelig at tildelinger og ikke sponsorer er det som drar nyskapningen fremover. En digresjon der kanskje, men det er en subjektiv oppfatning av en del som mottar mye støtte.

Bibliotek er også veldig interessant. I dokumentanalysen er det flere som trekker frem biblioteket som et uttrykk for at samfunnet er opptatt av kultur. Det er også et tydelig uttrykk for barn, som er den gruppen som i flere sammenhenger trekkes frem i forbindelse med kultur og brukere. Har man et godt bibliotek, har man gjerne et godt sted der barn kan delta i kulturlivet – helt gratis. Vi skal også huske på at indeksen tar for seg antall utlånte bøker og aktive voksne brukere, samt oppmøte på arrangement på biblioteket – så det at Kongsberg gjør det så godt på bibliotek kan og være et uttrykk for at det er et sosial møtested for barn og unge, og ikke minst eldre og voksne lånere.

Når jeg så nærmere på kulturtilbudet i Kongsberg var det spennende å se at kommunen har to kulturhus, med to ganske så ulike profiler, tett på sentrum. Det at både EnergiMølla og Musikkteateret. På denne måten har Kongsberg to store lokale møteplasser med definitivt ulikt publikum – men som på en god måte utfyller hverandre.

Det at det som i Bø er en stor bredde i kulturtilbudet når vi snakker om lag og foreninger er også et uttrykk for at dette er en kommune der innbyggerne selv organiserer mye og ønsker å delta i kulturlivet på en eller annen måte. Spesielt barn og unge, som jeg har trukket frem tidligere, er godt dekket i Kongsberg. Og når vi har sett på befolkningsutviklingen som har vært her – så er det virkelig ikke overraskende, og kanskje kan det gi en pekepinn på at befolkningsendringen (attraktivitet) styrer kulturtilbudet.

Igjen er det også særlig viktig å få frem at Kongsberg uten tvil er det kulturelle sentrum i sin region. Mye av årsaken ligger i at Kongsberg lenge har vært et sentrum for områdene lengre inn i landet – og at det fremdeles er naturlig å se på Kongsberg som et eget sentrum i den forstand, og da også kulturelt. Spesielt med tanke på de to kulturhusene som gir Kongsberg tyngde som et regionssentrum for kultur.

I Hamar er situasjon slik at scenekunst, kino og konserter er det som kommer best ut på kulturindeksen. Inn under scenekunst ligger teater- og danseforestillinger og teaterpublikum. Det er med andre ord liten tvil om hva dette tyder på – at det settes opp mye i forbindelse med teater i Hamar kommune. Herunder er nok kulturhuset en stor aktør, men også flere små scener bidrar til nettopp god statistikk på dette. Her må vi også ikke glemme ungdomskortet knyttet til kulturhuset som gir rabatterte billetter til ungdom og Innlandet Teater sitt eget barne- og ungdomsteater som startet opp igjen i 2016.

Kino har jeg tidligere diskutert under Bø, men også her vil man jo da se en tydelig tendens til at Hamar har et stort kinopublikum og igjen kan dette peke på at det er et yngre publikum. Kino er jo da et uttrykk for at mange deltar i kulturtilbud, da det blir sett på som en mer «vanlig kulturarena» - som igjen kan si noe om at det er mange ulike deler av befolkningen som er delaktige i kulturbruken i Hamar.

Konsserter har jeg også diskutert under Kongsberg, men det kan jo nevnes da at konsserter er da det som i indeksen er musikk, og som går på både antall konsserter og inntektene. Det er altså et uttrykk for at det er bredde, men også økonomisk gevinst – altså at folk bruker kulturtilbudet – som er gitt her. Det at mange bruker og legger igjen penger vitner jo om at det kanskje er en viss bredde i konsertene, som gjør at flere i befolkningen ønsker å oppsøke en slik type forestilling. Igjen er det altså bredde og mangfold som er stikkord.

I likhet med de andre kulturhusene som blir omtalt her (sett bort fra EnergiMølla) så er også dette kulturhuset noe som oppfattes for meg som et kulturhus som retter seg mot barnefamiliene og den eldre garde. Igjen føler jeg at det mangler tilbud til unge voksne. Det som skiller Hamar fra de andre er at de i større grad legger tilrette for mer fremoverlente og «moderne» tilbud, tilbud som kanskje bidrar til at flere søker seg til kulturfeltet.

Igjen, som med de tre foregående, er det ingen tvil om at Hamar er den regionale kulturhovedstaden. Det som skiller Hamar fra de andre, er at Hamar i større grad har konkurranse, som for eksempel Lillehammer, men likevel har klart å etablere seg som den største regionale aktøren for kulturformidling. Det er en bevisst strategi fra kommunens side over lengre tid, og alt tyder på at Hamar har klart kunststykket å etablere seg som regionalt kultursenter i Innlandet.

Til slutt, Kristiansand. Her er det scenekunst, kulturarbeidere og tildelinger som er de største kategoriene fra kulturindeksen.

Scenekunst er det ingen tvil om har fått en enda høyere «standing» i Kristiansand etter at Kilden Kulturhus kom på plass. Det er blitt et stort naturlig samlingspunkt for kulturen i Kristiansand, og med et variert tilbud er det ingen tvil om at kulturtilbudet i Kristiansand kommune har blitt betydelig bedre de siste årene. Det er også flere kulturscener i kommunene, men det må jo sies at Kilden er den desidert største aktøren når det gjelder scenekunst.

Kulturarbeider er en interessant kategori. Her snakker vi om sysselsatte innenfor kulturformidling, kulturproduksjon og media. Det er kanskje ikke helt unaturlig at den største av kommunene (sett med innbyggertall) er den som gjør det godt på dette punktet. Blant annet kan de ulike medievirksomhetene som er i kommunene trekke opp dette, samt formidling – ved ulike større museum – og kulturproduksjon, eksempelvis sysselsetting knyttet til Kilden.

Sist er det da kategorien tildelinger, slik som jeg tidligere har diskutert under Kongsberg kan man se tildelinger som et uttrykk for i alle fall to saker: vedlikehold og opparbeidelse av kulturminner, eller nyskapning og nyetablering. Jeg tror som i Kongsberg at Kristiansand tilhører i større grad den siste fremfor den første antakelsen.

Under fokuskommunen så trakk jeg frem at også Kristiansand har en bredde, og de har også et særlig fokus på barn og unge i sin satsning. Men det helt tydelig at Kristiansand ikke vil gi seg der de er i dag – de vil bli bedre, og en enda sterkere regional aktør. Dette kommer til uttrykk i kommuneplanene, da spesielt de vedtatte satsningene som blant annet Kunstsiloen og oppgradering av Samsen kulturhus, der det er et stort miljø for amatørteater. I årene som kommer fremover vil altså Kristiansand ikke bare opprettholde statusen som Sørlandets kulturhovedstad, men de vil stadfeste og utvikle den.

7.0 KONKLUSJON

Så hva kjennetegner kommuner som gjør det godt i dette nye datasettet, krysskoblingen mellom kulturindeksen og bostedsattraktivitetsindeksen?

- 1 Det første jeg ønsker å trekke frem er at de aktuelle kommunene er i sin egen kraft et regionalt sentrum. De er i sin egen posisjon, uavhengig av innbyggertall, men avhengig av omkringliggende kommuner og innbyggertall, et regionsentrum. Et naturlig midtpunkt, et knutepunkt.
 - 2 Det andre som har vist seg å være en faktor er det at det finnes utdanningsinstitusjoner i alle fokuskommunene og kommunene har alle en befolkning som er over snittet godt utdannet i forhold til andre kommuner. I tillegg har alle kommunene en eldre befolkning, men samtidig ser man en tydelig økning i yngre mennesker, både barnefamilier og unge voksne.
 - 3 Det tredje som må trekkes frem er variasjon i kulturtilbud. Det at kommunene har en del kulturstruktur selv og satser på kulturtilbud gjør at mange får mulighet til å delta i kulturtilbudet. Det at det brukes penger for å få på plass en god infrastruktur er felles ved kommunene. I tillegg er det bredt spekter du kan få ta del i i disse kommunene, spesielt rettet mot barnefamilier og de eldre.
- Så bor du en kommune som i sin region er et knutepunkt, du har en utdannet befolkning med både eldre som blir boende og yngre som flytter til, samt at du har en stor variasjon i kulturtilbudet i kommunen – er det ikke helt utenkelig at nettopp din kommune vil gjøre det godt i denne sammenheng.

LITTERATURLISTE

- Abalo, E. & Danielsson, M. (2008). Olika publiker, olika livsstil. Rapport. Växjö universitet. Tilgjengelig på: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:206384/FULLTEXT01.pdf> [Lest: 15.10.19]
- Bø kino. (Ukjent). Tilgjengelig på: <https://www.bokino.no> [Lest: 04.11.19]
- Bø kommune. (ukjent a). Lag og organisasjoner. Tilgjengelig på: <https://www.bo.kommune.no/tenester/kultur-og-fritid/lag-organisasjoner-og-tilskotsordninger/> [Lest: 04.11.19]
- Bø kommune. (ukjent b). Undervisningstilbud / pris. Tilgjengelig på: <https://www.bo.kommune.no/tenester/kultur-og-fritid/bo-kulturskule/undervisningstilbud-pris/> [Lest: 04.11.19]
- Fagskolen Tinius. (Ukjent). Kongsberg-teknisk skoleby. Tilgjengelig på: <https://fagskolen-tinius.no/kongsberg-teknisk-skoleby> [08.11.19]
- Granberg, Sofie. (2015). Vad spelar kulturen för roll? Kandidatoppgave. Blekinge Tekniska Högskola. Tilgjengelig på: <http://bth.diva-portal.org/smash/get/diva2:910257/FULLTEXT02.pdf> [Lest: 14.10.19]
- Hamar kommune. (Ukjent). Kulturskolen i Hamar. Tilgjengelig på: <https://www.hamar.kommune.no/-category1324.html> [Lest: 06.11.19]
- Hamar kommuneplan. (2018). Samfunnsdel. Tilgjengelig på: <https://www.hamar.kommune.no/get-file.php/13424008-1528282404/-Bilder/Hamar/Artikkelbilder/Organisasjonen/Rådmann%20og%20staber/Kommuneplan-2018-2030-trykk.pdf> [Lest 05.11.19]
- Hamar kulturhus. (ukjent). Ung og på jakt etter opplevelser? Tilgjengelig på: <https://www.hamar-kulturhus.no/ung/category371.html> [Lest 06.11.19]
- Haugesund Avis (2019). Kultursatsning er viktig. Tilgjengelig på: <https://www.h-avis.no/debatt/leserinnelegg/meninger/kultursatsning-er-viktig/o/5-62-857751> Lest: [12.09.19]
- IVA (Kungl. Ingenjörsvetenskaps Akademien). (2015). Nycklar till ökad attraktivitet och konkurrenskraft. Tilgjengelig på: <https://www.iva.se/publicerat/nycklar-till-okad-attraktivitet-och-konkurrenskraft/> [Lest: 14.10.19]
- Kongsberg.no (ukjent). Åpent møte om Kongsbergmarken. Tilgjengelig på: <https://www.kongsberg.no/ukategorisert/apent-mote-om-kongsbergmarken/> [Lest: 08.11.19]
- Kongsberg kommune. (ukjent a). Kongsbergsamfunnet. Tilgjengelig på: <https://www.kongsberg.kommune.no/innhold/mest-sokt/om-kongsberg/> [Lest: 08.11.19]
- Kongsberg.no (ukjent b). Lag og foreninger i Kongsberg. Tilgjengelig på: <http://www.kongsberg.no/bo/lag-og-foreninger-i-kongsberg-2/> [Lest: 08.11.19]
- Kongsberg kommuneplan. (2018). Kommuneplan for Kongsberg 2018-2030. Tilgjengelig på: https://www.kongsberg.kommune.no/globalassets/dokumenter/13planer-og-prosjekter/01kommuneplan/kongsberg-kommune_sluttdoku_11.06.18.pdf [Lest: 08.11.19]

Kongsberg Musikkteater. (ukjent). Kongsberg Musikkteater. Tilgjengelig på: <https://kongsbergmusikkteater.no> [Lest: 08.11.19]

Kristiansand Handlingsplan Kultur. (2019). Vedtatt handlingsprogram 2019-2022. Tilgjengelig på: <https://www.kristiansand.kommune.no/globalassets/kultur-idrett-og-fritid/kultur/planer-og-prosjekter/hp-sektorhefte-kultur-2019-2022-med-tallbudsjett.pdf> [Lest: 11.11.19]

Kristiansand kommuneplan (2017). Kommuneplanens samfunnsdel 2017-2030. Tilgjengelig på: <https://www.kristiansand.kommune.no/globalassets/kristiansand-mot-2030-20.9.2017.pdf> [Lest: 11.11.19]

Kristiansandkommune.no (ukjent a). Kristiansands historie. Tilgjengelig på: <https://www.kristiansand-kommune.no/politikk-og-administrasjon/om-kristiansand/historikk/> [Lest: 10.11.19]

Kristiansandkommune.no (ukjent b). Kulturlivet i Kristiansand. Tilgjengelig på: <https://www.kristiansand.kommune.no/kultur-og-fritid/kultur/kulturlivet-i-kristiansand/> [Lest: 14.11.19]

Kulturindeksen. (Ukjent a). Bø i Telemark. Tilgjengelig på: <http://kulturindeks.no/steder> [Lest: 04.11.19]

Kulturindeksen. (Ukjent b). Hamar. Tilgjengelig på: <http://kulturindeks.no/steder> [Lest 05.11.19]

Kulturindeksen. (Ukjent c). Kongsberg. Tilgjengelig på: <http://kulturindeks.no/steder> [Lest: 08.11.19]

Kulturminneplan Hamar. (2011). Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer. Tilgjengelig på: <https://www.hamar.kommune.no/getfile.php/1383785-1319111280/Bilder/KDP%20kulturminner%20tekstdokument%20vedtatt%281%29.pdf> [Lest 05.11.19]

Kulturminneplan vedlegg 1 (2016). Bø og Sauherad sin historie. Tilgjengelig på: https://www.sauherad-kommune.no/_f/p2/i8801e05a-9651-45ce-8013-4dd8076c9616/kulturminneplan-vedlegg-1-bo-og-sauherad-si-historie.pdf [Lest: 04.11.19]

Kunnskapsverket. (2018) Kultur og attraktivitet. Sammenheng mellom kulturtilbud, bostedsattraktivitet, utdanningsnivå og boligpriser i norske kommuner. Tilgjengelig på: <https://kunnskapsverket.org/sites/default/files/KulturAttraktivitetEndeligApril2018.pdf> Lest: [12.09.19]

Lindqvist, Katja. (2015). Kultur och stadsutveckling. Gränsløs, 2015, volum 5, s. 56-71. Tilgjengelig på: <https://portal.research.lu.se/ws/files/3747049/7520333.pdf> [Lest: 14.10.19]

Midt-Telemark kommuneplan (2019). Samfunnsdel. Tilgjengelig på: <https://www.bo.kommune.no/Handlers/fh.ashx?MIId=2164&FilId=4296> [Lest 04.11.19]

Moss Avis (2014). Planlegger kulturhus til 40 millioner. Tilgjengelig på: <https://www.moss-avis.no/nyheter/nyheter/planlegger-kulturhus-til-40-millioner/s/2-2.2643-1.8658267> Lest: [12.09.19]

Nilsen, A & Lind, E. (2013). Barns kulturbruk. Tilgjengelig på: https://www.idunn.no/nk-t/2013/02/barns_kulturbruk [Lest: 27.11.19]

Regjeringen.no (2017). Arendal, Egersund og Fredrikstad finalister til Attraktiv by 2017. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/arendal-egersund-og-fredrikstad-finalister-til-attraktiv-by-2017/id2549339/> Lest: [12.09.19]

SNL (Store Norske Leksikon). (2019). Kongsberg. Tilgjengelig på: <https://snl.no/Kongsberg> [Lest: 08.11.19]

SNL (Store Norske Leksikon). (2019a). Kvantitativ metode. Tilgjengelig på: https://snl.no/kvantitativ_metode [Lest: 02.12.19]

Sogn Avis. (2019). Kultur skal sveisa saman innbyggjarane. Tilgjengelig på: <https://www.sognavis.no/siste-nytt/nyhende/sogndal-kommune-2020-kultur-skal-sveisa-saman-innbyggjarane?fbclid=IwAR2e3BT-iLqOIhD0iWEbzhJJLpdDAoAzE3cxDnUxmnK-dYTDHWLlq8ctPA> Lest: [12.09.19]

SSB (Statistisk sentralbyrå). 07459: Alders- og kjønnsfordeling i kommuner, fylker og hele landets befolkning (K) 1986 - 2019. Tilgjengelig på: <https://www.ssb.no/statbank/table/07459>

SSB (Statistisk sentralbyrå). 09429: Utdanningsnivå, etter kommune og kjønn (K) 1970 - 2018. Tilgjengelig på: <https://www.ssb.no/statbank/table/09429>

SSB (Statistisk sentralbyrå). 11616: Sysselsatte, etter bosted, arbeidssted, inn- og utpendling, kjønn og alder. 4. kvartal (K) 2000 - 2018. Tilgjengelig på: <https://www.ssb.no/statbank/table/11616>.

Støren, Ingeborg. (2013). Bare søk. Praktisk veiledning i å skrive litteraturstudie. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Telemarksfestivalen (ukjent). Om Telemarksfestivalen. Tilgjengelig på: <https://telemarksfestivalen.no/informasjon/om-oss/> Lest: [04.11.19]

Telemarksforskning. (2012) Skaper kultur attraktive steder? Tilgjengelig på: <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/bitstream/handle/11250/2439543/1989.pdf?sequence=2> [Lest: 15.10.19]

Vaage O.,F. (2018). Kulturbruk ute og hjemme. SSB (Statistisk Sentralbyrå) rapport 2018/11. Tilgjengelig på: https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/343227?_ts=162199f2578 [Lest: 15.10.19]

Vareide, K. (2018). Hvorfor vokser steder? Cappelen Damm Akademisk. Tilgjengelig på: <https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/book/32> [Lest: 15.10.19]

Visit Kongsberg. (Ukjent). Teknologibyen Kongsberg. Tilgjengelig på: <https://www.visit-kongsberg.no/en/kongsberg> [Lest: 08.11.19]

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway